

ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΛΙΑΤΑ

ΜΝΕΙΕΣ ΘΑΝΑΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΑ ΤΑΜΙΑΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1536 - 1576

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. 11

ΒΕΝΕΤΙΑ
1974

ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΛΙΑΤΑ

ΜΝΕΙΕΣ ΘΑΝΑΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΑ ΤΑΜΙΑΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1536 - 1576

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. ΙΙ

ΒΕΝΕΤΙΑ
1974

ΜΝΕΙΕΣ ΘΑΝΑΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΑ ΤΑΜΙΑΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1536 - 1576

Ὁ ξένος πού θά φτάση στή Βενετία καί θά θελήση νά ἐπισκεφτῆ τὸ γραφικὸ νησάκι - νεκροταφεῖο τοῦ San Michele, θά βρῆ σὲ μιὰ γωνιά καί τὸ ἐλληνικὸ νεκροταφεῖο. Ἄν ὅμως σήμερα τὸ πρόβλημα τῶν νεκρῶν ἔχη ὀριστικὰ καί κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο λυθῆ γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Βενετίας, δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιο καί κατὰ τὸ 16ο αἰῶνα.

Τὰ ὅσα ξέρουμε γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀδελφότητα πρὶν ἀπὸ τὸ 1558, πού ἀρχίζει τὸ πρῶτο βιβλίον τῶν πρακτικῶν της (Capitolare), εἶναι λίγα καί συγκεχυμένα. Ἡ ἔλλειψη ἐπαρκῶν ἀρχαικῶν πηγῶν δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νά ἔχουμε θετικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ λειτουργία τῆς ἐστίας αὐτῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ στή Βενετία, πού τόσα πρόσφερε καί στὴν Ἑλλάδα καί στὴ φιλόξενη πρωτεύουσα τῆς Γαληνοτάτης.

Ἄν ὅμως ψηλαφοῦμε μέσα στὸ σκοτάδι καί μὲ χίλια - δυὸ ἐρωτηματικὰ προσπαθοῦμε νά μαντέψουμε καί νά ἀναπλάσουμε τὴ ζωὴ τῆς Ἀδελφότητας, οἱ δυσκολίες γίνονται μεγαλύτερες, ὅταν θελήσουμε νά ἀγγίξουμε τὸ θέμα τῶν θανάτων. Ἐδῶ οἱ πληροφορίες μας δὲν ὑποβοηθοῦνται ἀπὸ καμμιά ἐιδικὴ πηγὴ, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες πού πέθαιναν στή Βενετία, ἀκόμη καί ἂν θάβονταν στὸν περίβολο τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας, δὲν καταγράφονταν οὔτε σὲ βιβλία τῆς Ἀδελφότητας οὔτε στὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τῶν ὀρθοδόξων ἐφημερίων. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἐνορία, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴ βενετικὴ Πολιτεία νά κρατᾷ νεκρολόγια· ἔτσι ὁ θάνατος κάποιου Ἑλλῆνα σημειωνόταν μόνον στὰ κατάστιχα τῆς καθολικῆς ἐνορίας ὅπου κατοικοῦσε¹. Τὸ νεκρὸ τὸν συνόδευαν οἱ καθολικοὶ ἱερεῖς μέχρι τὴν ἐξωτερικὴ πόρτα τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας κι ἀπὸ ἑκεῖ οἱ ὀρθόδοξοι τὸν παραλάβαιναν γιὰ τὴν ταφὴ².

1. GIORGIO PLUMIDIS, Considerazioni sulla popolazione greca a Venezia nella seconda metà del'500, «Studi Veneziani», XIV (1972), σ. 220, σημ. 6.

2. Αὐτὸ γινόταν μέχρι τὸ 1760, ὅποτε μὲ διάταγμα τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα ἐπιτράπηκε στοὺς Λατίνους ἱερεῖς τῶν ἐνοριῶν, πρῶτον νά συνοδεύουν τοὺς Ἕλληνες νεκροὺς στὶς καθολικὲς ἐκκλησίες, ὅπου τοὺς ἐψέλναν, καί δεύτερον νά τοὺς συνοδεύουν καί νά λένε μερικὲς νεκρώσιμες εὐχὲς καί μέσα στὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησία, πρὶν τοὺς παραδώσουν στοὺς ὀρθόδοξους. Βλ. σχετικὰ Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Θωμᾶς Φλαγγίνης καί ὁ μικρὸς Ἑλληνομνήμων, Ἀθήναι 1939, σ. 222 καί 228.

Γιὰ νὰ συνταχτῆ λοιπὸν ἕνας κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρης κατάλογος τῶν Ἑλλήνων νεκρῶν τῆς Βενετίας στὰ παλιότερα χρόνια τῆς ζωῆς τῆς Ἀδελφότητας, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐρευνηθοῦν ὅλα τὰ νεκρολόγια τῶν πολυαρίθμων ἐκκλησιῶν τῆς πόλης, πράγμα πού πρὸς τὸ παρὸν εἶναι δυσκολώτατο, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται κόπος καὶ χρόνος πολὺς. Πολλὰ ἀσφαλῶς θὰ προσφέρῃ, ὅταν ἐκδοθῆ, ἡ ἐργασία τῆς Χρύσας Μαλτέζου καὶ τοῦ Γ. Πλουμίδη, γιὰ τὶς ἀποβιωτήριες πράξεις τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς ἐκκλησίας τοῦ S. Antonin. Ἡ πρόσφατη ἐρευνα τοῦ Γ. Πλουμίδη σὲ ὀρισμένες μόνο καθολικὲς ἐκκλησίες τῆς Βενετίας καὶ γιὰ ὀρισμένα μόνο χρόνια ἔδωσε ἕναν ἀριθμὸ νεκρῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἀπέδειξε ὅτι καὶ πάλι δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε σίγουροι πὼς πρόκειται γιὰ ὅλους, ἐπειδὴ τὰ κενὰ στὰ ἐρευνηθέντα βιβλία δὲν εἶναι σπάνια³. Μόνο μετὰ ἀπὸ διεξοδικὴ ἐρευνα στὰ νεκρολόγια ὅλων ἐν γένει τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλης, θὰ μπορέσουμε ἴσως νὰ ἔχουμε ἕναν ἀριθμὸ, πού θὰ πλησιάζῃ περισσότερο στὴν πραγματικὴ θνησιμότητα τῆς ἐποχῆς.

Μὲ τέτοια δεδομένα, εὐλογία φάνηκε ἡ σκέψη πὼς τὸ ἔργο αὐτὸ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ὑποβοηθηθῆ σ' ἕνα πρῶτο στάδιο καὶ ἀπὸ τὰ φτωχὰ πρῶτα κατάστιχα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας. Ὅσο κι ἂν δὲν ὑπῆρχε ἐπίσημο νεκρολόγιο, κάπου μέσα στὰ ταμιακὰ βιβλία ὁ ταμίας ἢ ὁ γραμματέας τῆς Κοινότητας ἔπρεπε νὰ σημειώῃ κάτι γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὶς κηδεῖες ἢ γιὰ τὶς προσφορὰς ἀπὸ τὶς διαθήκες, πράγμα πού θὰ μπορούσε ἔμμεσα νὰ δηλώῃ ἕνα θάνατο. Τὴν ὀπωσδήποτε αὐθεντικὴ καὶ κυρίως ἀπόλυτα προσιτὴ αὐτὴ πηγὴ, μετὰ ἀπὸ ὑπόδειξη τοῦ διευθυντῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας κ. Μ. Μανούσακα, ἀνάλαβα νὰ ἐρευνήσω, προσπαθώντας, μέσα ἀπὸ τὶς ξερὲς ἀναγραφὰς ἐσόδων καὶ ἐξόδων, νὰ ἀνακαλύψω κάποιον *quondam* πίσω ἀπὸ ἕνα *lasso* ἢ κάποιον ὄνομα κάτω ἀπὸ μιὰ *sepultura*.

Μερικὲς παλαιογραφικὲς δυσκολίες πού συνάντησα κατὰ τὴν ἐρευνα — συχνὰ αὐτὸς πού κρατᾷ τὴν πέννα εἶναι ὄχι μόνο ἀπελπιστικὰ ἀνορθόγραφος, ἀλλὰ καὶ κακογράφος — ἀντισταθμιστήκαν ἀπὸ τὶς πληροφοριακὲς ἐκπλήξεις σχετικὰ μὲ τὸ ζητούμενο ὕλικὸ καὶ ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα, πού φαίνεται νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὸ.

Ἐπειδὴ λείπουν ἀκριβῆ στοιχεῖα γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος στὰ παλιότερα αὐτὰ χρόνια, ὁ ἀριθμὸς τῶν νεκρῶν καὶ μόνο, σὲ συνδυασμὸ μὲ ἄλλα στοιχεῖα, θὰ μπορούσε μὲ στατιστικὴ νὰ βοηθήσῃ στὸν ὑπολογισμὸ τοῦ συνόλου. Δυστυχῶς κάτι τέτοιο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ μὲ βᾶση τὰ συμπεράσματα αὐτῆς τῆς ἐρευνας, γιὰτὶ καθὼς θὰ δοῦμε εἶναι σίγουρο πὼς πρόκειται γιὰ μέρος μόνον θανάτων καὶ ὄχι γιὰ τὸ σύνολο.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀντίστροφο θὰ μπορούσε νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ἐρευνα σὲ συμπε-

3. G. PLUMIDIS, ὁ.π., σ. 222.

ράσματα πιδ συγκεκριμένα : "Αν γνωρίζαμε δηλαδή τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀδελφότητος, δὲν θὰ ἦταν δύσκολο πάλι μὲ στατιστικὴ νὰ ὑπολογίσουμε κατὰ πόσο ὁ πίνακας τῶν θανάτων τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἀνταποκρίνεται ἢ ὄχι στὴν πραγματικότητα. Ἀτυχῶς ὅμως οἱ πληροφορίες πάνω στὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἐλάχιστες, ἀλλὰ καὶ ἀσύμφωνες μεταξὺ τους. Στὸ καταστατικὸ τῆς Ἀδελφότητος (1498) ὀρίζεται πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγεγραμμένων μελῶν δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾷ τοὺς 250 ἄντρες, ἐνῶ τῶν γυναικῶν μπορούσε νὰ εἶναι ἀπεριόριστος⁴. Ἀξιόπιστη πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ πληροφορία ποὺ μᾶς δίνει ὁ Γαβριὴλ Σεβῆρος καὶ ποὺ ἀνεβάζει τοὺς Ἑλληνες τῆς Βενετίας τὸ 1591 σὲ 4.000 ψυχές⁵. Γιὰ τὰ ἴδια ὅμως περίπου χρόνια ὁ Θεοδοσίος Ζυγομαλᾶς μιλάει στὸ ἔργο του γιὰ 15.000 Ἑλληνες⁶. Πιστεύω πὼς ὁ Γαβριὴλ Σεβῆρος βρισκεται πιδ κοντὰ στὴν ἀλήθεια καὶ τοῦτο τὸ στηρίζω στ' ἀδημοσίευτα στοιχεῖα, ποὺ πρόθυμα μοῦ παραχώρησε ὁ κ. Μανούσακας. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτά, τὸ 1563 φέρονται σὰν ἐγγεγραμμένα μέλη τῆς Ἀδελφότητος 613 ἄντρες καὶ 128 γυναῖκες, σύνολο 741⁷. ἐνῶ τὸ 1533 τὰ μέλη εἶναι 242 ἄντρες καὶ γυναῖκες μαζί⁸. Παρατηροῦμε λοιπόν, πὼς μέσα σὲ 30 χρόνια ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν σχεδὸν τριπλασιάζεται· ἀνάλογη θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς εἶναι καὶ ἡ αὐξηση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βενετίας γενικᾶ. Μετὰ τὴν κατάληψη ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ Ναυπλίου (1540), τῆς Κύπρου (1571)

4. ΙΩ. ΒΕΛΟΥΔΟΥ, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία, ἐκδ. β', Βενετία 1893, σ. 15.

5. Τὸ 1591 ὁ Γαβριὴλ Σεβῆρος, μητροπολίτης Φιλαδελφείας στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας, καλεῖται ἀπὸ τὸν οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Ἱερεμία Β' νὰ γυρίσῃ στὴ μητροπολιτικὴ του ἔδρα στὴ Φιλαδέλφεια, ἐγκαταλείποντας τὴ Βενετία. Τὸν ἴδιο χρόνον ὁ Σεβῆρος, μὲ γράμμα του πρὸς τὸν Πατριάρχη, ἀποκρούει τὴν πρόσκληση, λέγοντας ὅτι προσιμᾶ νὰ μείνῃ στὴ Βενετία «...καὶ τὸν ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς [γρ. : τὰς] τέσσαρας χιλιάδας ὄντα λαὸν ἐπ' ἄμβωνος τὰ τοῦ Χριστοῦ διδάσκειν» (βλ. Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Ἡ ἐν Βενετία Ἑλληνικὴ Κοινότης καὶ οἱ μητροπολίται Φιλαδελφείας, ΕΕΒΣ, τ. ΔΖ' (1969 - '70), σ. 189. — Ι. LAMBUS, *Deliciae eruditorum*, Florentiae 1754, vol. XV, σ. 116. — GIORGIO FEDALTO, *Ricerche storiche sulla posizione giuridica ed ecclesiastica dei Greci a Venezia nei secoli XV e XVI*, Firenze 1967, σ. 99).

6. Ὁ Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς, πατέρας τοῦ Θεοδοσίου, στὰ 1546 εἶχε συνοδέψει στὴ Βενετία σὰ διερμηνέας καὶ γραμματέας του τὸν πατριαρχικὸ ἔξαρχο Μητροφάνη Καισαρειᾶς. Ὁ Θεοδοσίος λοιπόν ἔχει τὶς πληροφορίες του ἀπὸ πρῶτον χέρι. Πρέπει ὅμως νὰ εἴμαστε ἐπιφυλακτικοί, ἐπειδὴ τότε στὴν Κων/λη ὑπῆρχε ἡ τάση νὰ παρουσιάζουν ἐπίτηδες τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο πολυαριθμότερο καὶ ἀμειψότερο ἀπ' ὅ,τι ἦταν στὴν πραγματικότητα. Τὸν ἴδιο ἀριθμὸ τῶν 14.000 Ἑλλήνων δίνει καὶ ὁ Antonio Possevino, ἀλλὰ γίνεται ἀκόμη πιδ ἀναξιόπιστος ἀπὸ τὸ Ζυγομαλᾶ, ἐπειδὴ δὲν δηλώνει τὶς πηγές του (G. PLUMIDIS, ὁ.π., σ. 221, σημ. 10). Περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Βενετίας βλέπε καὶ Κ. Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΔΟΥ, Ἑλληνες λόγιοι εἰς τὴν Βενετιάν, μετὰφρ. Χ. Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, Ἀθήναι 1965, σ. 62.

7. Reg. 134.

8. Reg. 130.

και τῆ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (1571), τὸ μεταναστευτικὸ ρεῦμα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴ Βενετία διογκώνεται· ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότητα ἀρχίζει νὰ μπαίνει στὸ στάδιο τῆς ἀνθησῆς της.

Δίχως νὰ ἐνδιαφέρῃ ἄμεσα τὸ θέμα μας, θὰ ἀναφέρω πῶς, ἐνῶ ὁ πληθυσμὸς ὅλης τῆς Βενετίας τὸ 1509 ἦταν λιγότερος ἀπὸ 100.000, τὸ 1563 ἀνεβαίνει στὶς 168.627 καὶ τὸ 1575 φτάνει τὶς 175.000⁹. Παρατηροῦμε δηλαδὴ κι ἐδῶ μιὰ αἰσθητὴ ἀύξηση· μέσα σ' αὐτὴ τὴ γενικὴ ἄνοδο, νομίζω πῶς εἶναι φυσικὸ κι εὐλογο νὰ ἐνταχθῆ καὶ ἡ εἰδικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας. Τὸ δημογραφικὸ ὅμως πρόβλημα τῆς Ἀδελφότητος μένει πρὸς τὸ παρὸν ἀδιαφώτιστο.

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα τοῦ Πλουμίδη στὰ νεκρολόγια τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν, San Pietro, San Martino, San Biagio, San Giovanni in Bragora, Sant' Antonino, Santa Maria Formosa, San Lio, Santa Marina, San Severo, San Provolo καὶ San Giovanni Nuovo, προκύπτει ὅτι συνολικὰ 661 εἶναι οἱ Ἑλληνες νεκροὶ ἀπὸ τὸ 1551 μέχρι τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα¹⁰. Ἐπειδὴ ὅμως μερικὰ νεκρολόγια ἀρχίζουν μετὰ τὴ χρονολογία ποὺ τελειώνει ὁ δικός μου κατάλογος (1576), ἀφήνω τὶς περιπτώσεις αὐτὲς καὶ καταλήγω νὰ δεχτῶ ὅτι 250 περίπου εἶναι οἱ Ἑλληνες νεκροὶ οἱ γραμμένοι στὶς παραπάνω ἐνορίες, ποὺ συμπίπτουν μέσα στὰ δικά μου χρονικὰ πλαίσια. Ἀπὸ τὴν ἔρευνα πάλι τῶν ἑλληνικῶν ταμιακῶν βιβλίων ὁ ἀριθμὸς τῶν θανάτων, ποὺ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα προκύπτει, εἶναι 513 νεκροὶ συνολικὰ.

Δυστυχῶς στατιστικὴ συγκριτικὴ μελέτη μὲ τὴ σχετικὴ ἐργασία τοῦ κ. Πλουμίδη δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ, γιατί σ' αὐτὴν, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς σκέτους ἀριθμοὺς, δὲν μᾶς δίνονται περισσότερες διαφωτιστικὲς λεπτομέρειες οὔτε γιὰ τὰ ὀνόματα ἢ τὸ φύλο τῶν νεκρῶν οὔτε γιὰ τὸ πόσοι πεθαίνουν κάθε χρόνο ξεχωριστά. Ἐνας τέτοιος ἀναλυτικὸς κατάλογος θὰ βοήθοῦσε πολὺ στὸ νὰ διαπιστωθῆ κατὰ πόσο εἶναι πλήρης ἢ ὄχι ὁ κατάλογος ποὺ παραθέτω ἐδῶ μὲ βάση τὶς πληροφορίες μόνο ἀπὸ τὰ ταμιακὰ βιβλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος. Καί, μετὰ τὶς ἀπαραίτητες ἀλληλοσυμπληρώσεις, θὰ ὀδηγοῦσε τὴν ἔρευνα σὲ πῶς συγκεκριμένα συμπεράσματα. Ὅταν π.χ. ὁ κ. Πλουμίδης ἀναφέρει ἀπλῶς ὅτι στὴν ἐνορία τοῦ San Giovanni Nuovo ἀπὸ τὸ 1551 ἀναγράφονται 23 νεκροὶ Ἑλληνες¹¹, θὰ εἶναι μάταιο νὰ ἐπιχειρήσουμε ὁποιαδήποτε κατανομὴ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ στὰ χρόνια ποὺ μεσολαβοῦν μέχρι τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα ἢ νὰ μαντέψουμε μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο πόσοι εἶναι οἱ νεκροὶ στὸ χρονικὸ διάστημα 1551 - 1576.

9. FREDERIC MAURO, *Le XVI siècle européen. Aspects économiques*, Paris 1970, σ. 156.

10. G. PLUMIDIS, ὁ.π., σ. 224.

11. G. PLUMIDIS, ὁ.π., σ. 222.

Ἀφῆνω λοιπὸν ὡς ἀδύνατη τὴ συγκριτικὴ μελέτη μὲ τὴν ἐργασία τοῦ κ. Πλουμίδη καὶ περιορίζομαι νὰ ἐκθέσω τὰ δικά μου — δυστυχῶς ἐλλιπῆ καὶ αὐτὰ — συμπεράσματα. Τὰ βιβλία ποὺ ἐρεῦνησα εἶναι τὰ ἑξῆς :

Reg. 68 = Ταμιακὸ βιβλίον τῶν ἐτῶν 1536 - 1547 /8.

Reg. 69 = Ταμιακὸ βιβλίον περὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τῆς ἐκκλησίας τῶν ἐτῶν 1544 - 1547 /8.

Reg. 2 = Ταμιακὸ βιβλίον (Giornale) τῶν ἐτῶν 1549 - 1554.

Reg. 87 = Giornale di Registro della Scuola dal 1554 al 1575.

Reg. 3 = Ταμιακὸ βιβλίον (Giornale) τῶν ἐτῶν 1554 - 1576.

Συμπληρωματικά, γιὰ νὰ διαφωτίσω κάτι ἢ νὰ σχολιάσω, ὅπου χρειάζεται, χρησιμοποίησα καὶ τὰ ἀκόλουθα κατὰστιχα :

Reg. 219 = Mariegola vecchia τῶν ἐτῶν 1498 - 1751.

Reg. 217 = Testamenti (ἀντίγραφα).

Reg. 130 = Luminarie τῶν ἐτῶν 1533 - 1562.

Reg. 134 = Luminarie τῶν ἐτῶν 1563 - 1701.

Reg. 188 = Capitolare I τῶν ἐτῶν 1558 - 1601.

Ἀπὸ τὰ πέντε πρῶτα ταμιακὰ βιβλία, στὸ Reg. 68, ποὺ εἶναι καὶ τὸ παλιότερο, ἀναγράφονται στὴ δεξιὰ σελίδα τὰ ἑξοδα καὶ στὴν ἀπέναντι ἀριστερὴ τὰ ἔσοδα. Τὸ ἴδιον σύστημα ἀκολουθεῖ ὁ ταμίας καὶ στὸ Reg. 69· ἐπειδὴ ὅμως ἐδῶ ἀναγράφονται οἱ εἰσπράξεις καὶ τὰ ἑξοδα εἰδικὰ καὶ μόνο ὅσα ἔχουν σχέση μὲ τὸ χτίσιμο τῆς ἐκκλησίας, δὲν βρῆκα καμμιά μνεῖα γιὰ νεκροῦ ἔτσι ἐξηγεῖται, γιὰτὶ σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς δυὸ καταλόγους μου δὲν ὑπάρχει παραπομπὴ στὸ Reg. 69, παρ' ὅλο ποὺ τὸ μελέτησα. Στὰ ἄλλα δυὸ βιβλία Reg. 2 καὶ 3 οἱ ἀναγραφὲς ἐσόδων καὶ ἐξόδων συναντῶνται ἐναλλασσόμενες καὶ τηρεῖται μόνο ἡ χρονολογικὴ σειρά, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ὄχι πάντα ἀδιατάραχτη, ὅπως θὰ ἐξηγήσω πιὸ κάτω. Τὸ Reg. 87 ἀναφέρεται στὰ ἴδια χρόνια μὲ τὸ 3, ἀλλὰ εἶναι πληρέστερο· τὰ χάσματα δηλαδὴ ποὺ παρατηροῦνται στὸ 3 δὲν ὑπάρχουν στὸ 87. Ἐπειδὴ ἀκόμη ἡ ἀντιγραφὴ ἀπὸ τὸ Reg. 87 στὸ 3 δὲν εἶναι πάντα πιστὴ, χρησιμοποίησα παράλληλα καὶ τὰ δύο, γιὰ νὰ βγάλω τὸ σωστὸ ἀριθμὸ τῶν νεκρῶν. Σ' ὅλα τὰ βιβλία χρησιμοποιεῖται τὸ βενετσιάνικο ἰδίωμα, ποὺ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ὄχι σπάνια κακογραφία καὶ τὴ γενικὴ ἀνορθογραφία τοῦ ταμία, δημιουργοῦν συχνὰ δυσκολίες στὴ σωστὴ ἀνάγνωσι τῶν ὀνομάτων ἔτσι, στίς περιπτώσεις ποὺ δὲν εἶμαι σίγουρη γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς ἀνάγνωσις, βάζω δίπλα στὸ ὄνομα ἓνα ἐρωτηματικὸ σὲ παρένθεση.

Στὴ χρονολόγησι ὁ ταμίας ἀκολουθεῖ τὸ βενετσιάνικο ἡμερολόγιον, ποὺ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πρώτη Μαρτίου, ἀλλὰ οἱ ἀταξίες στίς ἀναγραφὲς δὲν εἶναι καθόλου σπάνιο φαινόμενο. Ἐτσι, μετὰ ἀπὸ ἓνα κενὸ μηνῶν ὀλόκληρων, ποὺ δὲν σημειώνεται τίποτε στὰ βιβλία, μπορεῖ νὰ ἀκο-

λουθήσουν όμαδικές διεξοδικές αναγραφές ή και να έπανορθωθή ή παράλειψη περασμένων έσοδων με μιá χαρακτηριστική αναδρομή, όπως: *e fo adi 26 Majo* (ένώ ή αναγραφή γίνεται στις 7 'Ιουνίου)¹².

'Ενδεικτικά μόνο θα αναφέρω και μερικές άλλες άταξίες στο γράψιμο. Τό 1570, από τον 'Ιούλιο πηδάει στις 18 Νοεμβρίου και από τό Φεβρουάριο, πού αλλάζει ό γραφέας, παρατηρούμε ότι συχνά ό καινούργιος σημειώνει αναδρομικά τά έσοδα και τά έξοδα τών παραλειφθέντων μηνών¹³.

'Από την έρευνα στα ταμιακά αυτά βιβλία τής 'Αδελφότητας γίνεται φανερό, πρώτον ότι δέν είναι γραμμένοι όλοι οι 'Ελληνες νεκροί πού κηδεύτηκαν και θάφτηκαν στην έκκλησία του 'Αγίου Γεωργίου και δεύτερον ότι ή μέρα τής πληρωμής δέν είναι τις περισσότερες φορές και ή ήμερομηνία του θανάτου ή τής ταφής. Τό πρώτο αποδεικνύεται από διάφορες διαθήκες 'Ελλήνων, πού, ένώ ρητά ζητούν να ταφούν στην έλληνική έκκλησία, έντούτοις στα βιβλία τής 'Αδελφότητας και στην ήμερομηνία πού σημειώνεται στη διαθήκη τους ότι πέθαναν δέν υπάρχει καμμιά άπολύτως μνεία για ταφή¹⁴. Τό δεύτερο, ότι δηλαδή ή μέρα πληρωμής δέν συμπίπτει με τη μέρα ταφής, είχε πάρα πολλές εύκαιρίες να τό διαπιστώσω. Σάν παράδειγμα αναφέρω μόνο την περίπτωση του 'Ιάκωβου Καρβελά, πού, ένώ ζέρουμε πώς πέθανε στις 4 Μαΐου 1574, στο Reg. 3, φ. 108^v και με ήμερομηνία 13 Μαΐου 1574 υπάρχει ή αναγραφή: *...per il penello acompagno il quondam misser Giacomo Caravella governator L.I, S.4*¹⁵.

'Επίσης στο Reg. 3, φ. 116^r υπάρχει κάποια άνακολουθία: πρώτα δηλαδή σημειώνεται τό ποσό πού με τη διαθήκη του άφησε ό νεκρός στην έκκλησία και έπειτα έρχεται ή αναγραφή τής κηδείας του ως εξής: *...per la sepoltura*

12. Reg. 3, φ. 5^v, Reg. 87, φ. 182^v, φ. 24^v κ.ά.

13. Reg. 3, φ. 78^r - 79^r.

14. Σάν παράδειγμα αναφέρω την περίπτωση του Βιτζέντζου Πασκοβίτη από την Κέρκυρα αυτός ζητάει με τη διαθήκη του (16 Αύγ. 1548) να ταφή στην έκκλησία του 'Αγίου Γεωργίου, αλλά μέχρι τό 1576 δέν υπάρχει καμμιά μνεία θανάτου ή ταφής του στα ταμιακά βιβλία. Είναι βέβαια πολύ πιθανό να μην πέθανε στο διάστημα αυτό, αλλά άργότερα, άν και δίχως λόγο σοβαρό σπάνια κανείς συντάσσει τη διαθήκη του. 'Υπάρχει φυσικά και τό ένδεχόμενο να μην πέθανε τελικά στη Βενετία, αλλά ίσως σε κάποιο ταξίδι του, όποτε θα ήταν δύσκολο να μεταφέρουν τό λείψάνό του για να ταφή στην έκκλησία, όπως είχε ζητήσει. Τη διαθήκη του Πασκοβίτη βλέπε στο Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, 'Οκτώ διαθήκαι 'Ελλήνων Βενετίας (1535 - 1549), «Μνημοσύνη», τ. 1 (1967), σ. 193 - 194. "Αν όμως ή περίπτωση του Πασκοβίτη επιδέχεται άμφισβήτηση, ένα άλλο περισσότερο άδιάσειστο παράδειγμα είναι ή είδηση πού έχουμε από τό Reg. 219, φ. 63^r, όπου στις 20 'Ιουλίου 1556 αναφέρεται ό θάνατος κάποιου Πιέρο Μόρμορη' στα αντίστοιχα όμως ταμιακά βιβλία τής χρονιάς εκείνης δέν υπάρχει καμμιά μνεία. Περιορίζομαι μόνο σ' αυτά τά δυό παραδείγματα, ένώ θα μπορούσα να αναφέρω πολύ περισσότερα.

15. Βλ. κατάλ. Α', άρ. 388.

*del sopraditto ducato uno et per il penelo L. 24.*¹⁶. Μια μοναδική περιπτώση συνάντησα, που φαίνεται καθαρά πώς πρόκειται για ταφή τήν ἴδια μέρα, καί τήν παραθέτω. *24 Marzo 1567. Per cassa | A offerte et lassi contadi da sior Nicolo Lemetto a bon conto del lasso del quondam suo padre misser Bernardin sopellitto oji D. 9*¹⁷.

Κάτι ἄλλο, πού ἐπίσης μέ παραξένεψε καί μέ ἔβαλε σέ ὑποψίες, εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι συνάντησα σέ μιὰ καί μόνη μέρα εἰσπράξεις γιὰ 3-4 κηδεῖες μαζὶ καὶ ἄλλοῦ σέ διάστημα δύο περιόπου χρόνων δὲν βρῆκα καμμιά μνεῖα θανάτου. Ὅχι βέβαια πὼς εἶναι παράλογο καὶ ἀσυνήθιστο νὰ συμβοῦν ὁμαδικοὶ θάνατοι, ἀλλὰ ἀπίστευτο φαίνεται τὸ γεγονός σέ μιὰ κοινότητα μέ 4.000 περίπου ψυχὲς καί σ' ἓνα τόσο μεγάλο χρονικὸ διάστημα νὰ μὴ σημειωθῆ κανένας θάνατος καί μάλιστα σ' ἓνα τόπο καί σέ μιὰ ἐποχῆ, πού οἱ ἐπιδημίες δὲν ἦταν σπάνιο φαινόμενο καί ὁ δείκτης θνησιμότητας βρῖσκονταν μᾶλλον ψηλά¹⁸.

Ἐντύπωση ἐπίσης κάνει τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ προκαταβάλλουν τὰ ἔξοδα ἢ μέρος τῶν ἐξόδων γιὰ τήν κηδεῖα τους. Στὸν Α' κατάλογο τοὺς περιλάβα καὶ αὐτούς, γιὰτὶ πιστεύω πὼς σίγουρα θὰ θάφτηκαν στὸ Campo dei Greci, ἀφοῦ ἤδη εἶχαν προπληρώσει, ἀλλὰ καί γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀπέχρη πολὺ ἢ μέρα πληρωμῆς ἀπὸ τὴ μέρα θανάτου τους καί σ' αὐτῆ, ὅπως καί στὴν ἀντίστροφη περίπτωση. Ἦδη ὅμως τίθεται τὸ ἐρώτημα: γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ προέβαιναν σέ μιὰ τέτοια ἐνέργεια καί καμμιά φορὰ μάλιστα ἔδιναν χρήματα ξεχωριστὰ γιὰ νὰ συνοδέψῃ τήν κηδεῖα τους τὸ λάβαρο τῆς Ἀδελφότητος; Οἱ ἐρμηνεῖες πού μπορῶ νὰ δώσω εἶναι οἱ ἐξῆς: Ἦθελαν ἴσως μέ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ προσφέρουν ἓνα ποσὸ στὴν ἐκκλησία, πού ἐκεῖνα τὰ χρόνια χιτίζονταν καὶ εἶχε ἀμεση ἀνάγκη χρημάτων¹⁹. Ἦσως ἀκόμη νὰ μὴν εἶχαν κανένα νὰ φροντίσῃ γιὰ τήν κηδεῖα τους ἢ, μὴν ἔχοντας ἐμπιστοσύνη σέ κανένα, ἤθελαν ἀπὸ πρὶν νὰ εἶναι σίγουροι πὼς ὅλα θὰ γίνουν κατὰ τὸ θέλημά τους²⁰. Ἡ ἀνθρώπινη ματαιοδοξία ξεπερνοῦσε κάποτε τὰ ὅρια καὶ ἔτσι βλέπουμε νὰ πληρώ-

16. Βλ. κατάλ. Α', ἀρ. 406.

17. Reg. 3, φ. 67^v, ἀρ. Α 229.

18. Reg. 68, φ. 44^r καὶ R. 68, φ. 46^v - 54^v.

19. Ἡ οἰκοδόμησις τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἤρχισε τὸ 1539 καὶ τέλειωσε τὸ 1573, ἐνῶ ἡ ἐσωτερικὴ διακόσμηση συνεχίστηκε καὶ πολὺ ἀργότερα, μέχρι τὸ 1696.

20. Βλ. σχετικὰ καὶ ΣΟΦΙΑΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ, Πορίσματα ἀπὸ τὴν μελέτην προχειρῶν διαχειριστικῶν βιβλίων τῶν ἐτῶν 1544 - 1547 καὶ 1549 - 1554 τῆς παλαιᾶς Κοινότητος Βενετίας, «Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», τ. 33 (1958), σ. 473.— ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, Νέα στοιχεῖα ἀπὸ κατὰστιχα τῆς ἐλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας (16ου αἰ.), «Ἀφιέρωμα στὴ μνήμη τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη», Ἀθήνα 1960, σ. 64. Ἐνῶ συνήθως ἐμμεσα βγάζουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιὰ προπληρωμὴ, κάπου - κάπου ὅμως αὐτὸ δηλώνεται καθαρά: ἔτσι στὶς 30 - 11 - 1567 (R. 87, φ. 173^v) διαβάζουμε ὅτι κάποια γυναίκα ἐρχεται καὶ δίνει χρήματα στὴν ἐκκλησία, τὰ ὅποια ἢ «... dona callogrea Vellonu mandò et disse per sua sepoltura quando la morira L. 8, S. 12».

νουν μερικοί μεγάλα σχετικά ποσά, για να ταφοῦν σὲ καλὸ τόπο, ὅταν πεθάνουν²¹. Συνηθισμένο ἦταν ἐπίσης νὰ δίνουν οἱ πλούσιοι ποσὰ σεβαστά, για νὰ γραφτῆ τ' ὄνομά τους μέσα στὴν ἐκκλησία. Γι' ἀρκετὸν καιρὸ ἡ Ἀδελφότητα ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὶς προσφορὲς αὐτές, μέχρι ποῦ ὀριστικὰ τὶς ἀπαγόρευσε ὁ Γαβριὴλ Σεβῆρος. Μιὰ τρίτη σκέψη μοῦ γεννήθηκε διαβάζοντας τὴ διαθήκη τοῦ Jacomo Samariari²². Ἐδῶ φαίνεται καθαρὰ πὼς ἡ λέξη «sepoltura» ἔχει καὶ τὴ σημασία τοῦ τάφου. Πληρώνοντας λοιπὸν γιὰ τὴ sepoltura τους, θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ υποθέσουμε, ὅτι ἀγόραζαν τὸν τάφο τους, κάτι δηλαδὴ ποῦ συχνὰ γίνεται καὶ σήμερα ἀκόμη. Ἦθελαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ ἐξασφαλίσουν μέσα στὸ Campo μιὰ καλὴ θέση γιὰ μεταθανάτια κατοικία τους ἢ ὁ τρόμος καὶ ἡ ἀνησυχία γιὰ φοικιαστικὰ πράγματα σχετικά μὲ τὴν ταφὴ τῶν νεκρῶν, ποῦ συνέβαιναν τότε στὴν πάσχουσα ἀπὸ ἔλλειψη χώρου Βενετία, τοὺς ἔκαναν νὰ προβαίνουν στὴν κάπως μακάβρια αὐτὴ ἀγορά; Βρίσκω καὶ τὶς δυὸ ἐρμηνεῖες πιθανές. Στὸν κατάλογο πάντως οἱ περιπτώσεις αὐτές, ποῦ ἄλλωστε εἶναι ἐλάχιστες σὲ σύγκριση μὲ τὸ σύνολο, σημειώνονται.

Οἱ φραστικὲς διατυπώσεις, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐμφανίζονται οἱ μνηεῖς σίγουρων θανάτων κι ἐνταφιασμῶν, εἶναι οἱ ἐξῆς : α) *per la sepoltura di* . . . , β) *per il penello che accompagnò il quondam* . . . , γ) *per il penello del quondam* . . . ἡ ἐνωμένες ἢ πρώτη καὶ ἡ δευτέρη περίπτωση.

Προβλήματα δημιουργεῖ ἡ ἀναγραφὴ *per il penello di* δίχως τὸ *quondam*. Ἡ περίπτωση τοῦ Cornelio Mormori μ' ἔκανε νὰ σκεφτῶ ὅτι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ κηδεῖα, ἀλλὰ κάποιον ἄλλο πρέπει νὰ εἶναι τὸ νόημα τῆς φράσης. Γιὰ ποῖο σκοπὸ γίνονταν αὐτές οἱ προσφορὲς καὶ τί θέλει νὰ πῆ ὁ

21. Γιὰ τὸ γεγονός δὲν ἀφήνει καμμιά ἀμφιβολία ἡ ἀκόλουθη ἀναγραφὴ: *contadi da dona Maria di Sifanto per sopelirse quando la morira in buon luogo. D. 8, L. 4, S. 8. (R. 87, φ. 14^v καὶ ἀριθ. A 118).*

22. Ἐπειδὴ βρίσκω πὼς, ἄσχετα μὲ τὸ ἂν εἶναι λίγα χρόνια μεταγενέστερη (9 Ἀπριλίου 1580), ἡ διαθήκη τοῦ Ἰάκωβου Σαμαριάρη παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, γιατί δίνει μιὰν ἰδέα τοῦ τρόπου ταφῆς τῆς ἐποχῆς, παραθέτω ἐδῶ τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα : «... *Ei sia fatta la mia sepoltura doi passa dentro dali scalini de ditta porta* (πρόκειται γιὰ τὸν τρόπο ταφῆς του στὸν San Giovanni e Paolo σὲ περίπτωσι ποῦ ἀρνηθοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ τὸν θάψουν στὸν Ἅγιον Γεώργιο) *dentro in chiesa, laqual sepoltura sia fatta con quel meglio modo che si potra, purchè non li vadi acqua dentro, et tra tanto che si fara detta sepoltura voglio chel corpo mio sia posto in una cassa fino che si farà la detta sepoltura, la qual sepoltura sia fatta tanto longa quanto capira il corpo mio, che sara in una cassa fatta de laresse, nella qual mi attovero, et voglio che li piedi sia verso levante et la testa verso ponente et nella piera che sarà coperta detta archa sia scritto et scolpito in scarpello «sepoltura de Giacomo Samariari» ... Obiit die 30 Augusti 1586. (R. 217, φ. 30^r). Ἄν καὶ γνωρίζουμε πότε ἀκριβῶς πέθανε, στὸ Reg. 6 (= giornale 1573 - 1600) καὶ στὴν ἀντίστοιχη ἡμερομηνία δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ μνεία θανάτου ἢ ταφῆς του. Ἴσως ὅμως καὶ νὰ θάφτηκε τελικὰ στὸ S. Gio. e Paolo.*

ταμίας, όταν σημειώνη στα βιβλία του το λακωνικότατο αυτό *per il penello*; Ἡ παρακάτω ἀναγραφή ἴσως νὰ ρίχνη κάποιον φῶς, ἔστω καὶ ἀρνητικά, ἀφοῦ ἀποκλείει τὴν περίπτωσιν κηδεύας. Διαβάζουμε λοιπὸν κάπου: *A offerte et lassi contadi per il penello della scuolla L. 1, S. 16*²³. Γιὰ τὴ σημαία δηλαδὴ τῆς Ἀδελφότητος εἰσπράχτηκαν 1 λίρα καὶ 16 σολδία. Νομίζω ὅτι οἱ προσφορὲς αὐτὲς πῆγαιναν εἰδικὰ γιὰ τὴν κατασκευὴ λαβάρου. Δικαιολογημένα ἴσως θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσῃ κάποιος πῶς λάβαρο ὑπῆρχε, ἀφοῦ ἤδη τὸ χρησιμοποιοῦν στίς κηδεῖες, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἄλλες ἀναγραφὰς πού ρητὰ τὸ ἀναφέρουν. Καὶ βέβαια ἡ Ἀδελφότητα ἀμέσως μετὰ τὴ σύστασή της θὰ ὄρισε καὶ θὰ ἐφοδιάσθη μετὰ τὴν ἀπαραίτητη σημαία, πού θὰ εἶχε κατὰ τὴ συνήθεια ζωγραφισμένη ἐπάνω της τὴν εἰκόνα τοῦ προστάτη ἀγίου τῆς Scuola, τοῦ Ἁγίου Νικόλα. Ἰσως ὅμως ἡ πρώτη αὐτὴ σημαία νὰ ἦταν πολὺ πρόχειρη, προσωρινή, κατάλληλη νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν Ἀδελφότητα μόνον στὸ ξεκίνημά της, μετὰ τὴν προοπτικὴ νὰ ἀντικατασταθῇ ἀργότερα ἀπὸ ἄλλη πολυτελέστερη, ἀντάξια τοῦ ναοῦ πού χτιζόταν, ἀντάξια τῆς μεγάλης Κοινότητος καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ δὲν ἔπαυαν, παράλληλα μετὰ τὰ χρήματα πού συγκεντρώνονταν γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς ἐκκλησίας, νὰ δίνωνται καὶ οἱ μικροπροσφορὲς αὐτὲς. Τοῦτο δὲν εἶναι περίεργο, ἀν σκεφτοῦμε ὅτι πληρῶνει κάποιος εἰδικὰ γιὰ τὸ *pilo di rozzo* τῆς ἐκκλησίας ἢ γιὰ ἓνα της παράθυρο. Ἐκεῖνο πού μᾶς ξενίζει λίγο ἴσως, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ πρώτη τέτοιου εἶδους ἀναγραφή ἀπαντᾶται τὸν Ἰούνιον τοῦ 1538 καὶ ἡ τελευταία τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1574. Δικαιολογημένα λοιπὸν νὰ διαρωτηθῇ κανεὶς, πῶς μέσα σὲ τόσα χρόνια δὲν κάποιον νὰ ἀγοράσουν τὴν περίφημη αὐτὴ σημαία. Ἀλλὰ μήπως ἡ ἐκκλησία εἶχε ὀλοκληρωθῆ (ἐσωτερικὴ διακόσμηση, ἀπαραίτητος ἐξοπλισμὸς κλπ.), ὥστε νὰ φροντίσουν καὶ γιὰ τὸ *penello*; Ἐξυπηρετούμενοι προσωρινὰ μετὰ κάποιον ἄλλον πρόχειρον καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦταν εἶδος πρώτης ἀνάγκης, περίμεναν ἴσως πρῶτα νὰ τελειώσῃ ἡ ἐκκλησία τους καὶ συγχρόνως μάζευαν τὸ ποσὸ γιὰ τὸ λάβαρο, πού θὰ ἀγοραζόταν τελευταῖον καὶ ἀφοῦ ἤδη θὰ εἶχαν τελειώσει ὅλα τὰ ἀπαραίτητα σχετικὰ μετὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Καὶ νὰ πού στίς 20 Νοεμβρίου 1575 διαβάζουμε: *per adornamenti di chiesa | a cassa contadi per b(razz)a 7 1/2 cendado cremixin per il far dil penelo a di 17 | il b(razz)o val L. 32, S. 16* (R. 87, φ. 287^v). Ἐδῶ πλέον εἶναι φανερὸ πῶς ἡ Ἀδελφότητα ἀγοράζει ἐπὶ τέλους τὸ κατάλληλον αὐτὸ ὕφασμα γιὰ τὸ λάβαρό της, γιὰ τὸ ὅποιον τόσα χρόνια τὰ μέλη πρόσφεραν

23. R. 2, φ. 51^v. Ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη ἀναγραφή μᾶς ὀδηγεῖ στὸ ἴδιον συμπέρασμα. Στὸ R. 68, φ. 16^v διαβάζουμε: *per la richolitta de la fabrica et di pinelo L. 4*. Παρόμοιες λακωνικὲς σημειώσεις εἰσπράξεων γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἔχουμε καὶ στὰ: R. 68, φ. 19^v, R. 3, φ. 31^r καὶ 104^r, R. 87, φ. 14^r, 22^v, 67^v, 95^r, 189^v, 190^r.

τακτικά τῆ μιά τους λίρα καὶ μερικά σολδία. Κρίνοντας ἀπὸ τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἀξία τοῦ ὑφάσματος ποὺ ἀγόρασαν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, καταλαβαίνει κανεὶς ὅτι θὰ ἦταν στ' ἀλήθεια κάτι πολὺτιμο κι ἔτσι δικαιολογοῦνται ἢ ἐπὶ χρόνια καθυστέρηση τῆς κατασκευῆς του κι οἱ τόσες προσφορές²⁴.

Τὸ ἴδιο νόημα νομίζω ὅτι ἔχουν καὶ οἱ ἀναγραφές, ὅπου ὁ ταμίης σημειώνει δίπλα στὸ ποσὸ γιὰ τὸ *penello* καὶ κάποιον ὄνομα· ἐνῶ δηλαδὴ τὰ χρήματα εἶναι γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, ἐδῶ ἀπλῶς ἀναγράφεται καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ποὺ τὰ προσφέρει, εἴτε γιὰτὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ ματαιοδοξία τὸ ζήτησε²⁵, εἴτε γιὰτὶ ὁ ταμίης ἦταν πιὸ λεπτολόγος, πιὸ ἀναλυτικὸς στὸ γράψιμό του, εἴτε ἀκόμη καὶ γιὰτὶ τὰ πρόσωπα αὐτὰ τοῦ ἦταν γνωστά, σ' ἀντίθεση μὲ τοὺς προηγούμενους δωρητές, ἀγνωστούς κι ἀσήμαντους ἴσως "Ἕλληνες τῆς Κοινότητος"²⁶. Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις πάντως διαπίστωσα ὅτι τὸ προσφερόμενο ποσὸ εἶναι περίπου τὸ ἴδιο πάντα, δηλαδὴ 1 λίρα καὶ 4 σολδία ἢ 1 λίρα καὶ 16 σολδία.

Κάτι παρόμοιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ χρήματα ποὺ εἰσπράττει ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὶς κηδεῖες. Τρεῖς λίρες εἶναι τὸ ποσὸ ποὺ συναντᾶται συχνότερα, χωρὶς νὰ εἶναι σπάνιες καὶ μεγαλύτερες ἢ μικρότερες προσφορές. "Ὅταν ἡ κηδεῖα γίνεται μὲ τὴ συνοδεία τοῦ λαβάρου, τοῦτο σημειώνεται ξεχωριστὰ καὶ ἡ τιμὴ

24. Τὸ *brazzo* εἶναι μέτρο μήκους ἴσο μὲ τέσσερις παλάμες, ποὺ τὸ χρησιμοποιούσαν γιὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα· βλ. G. BOERIO, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia 1856, σ. 99 καὶ ΑΓΑΘ. ΞΗΡΟΥΧΑΚΗ, *Τὸ ἐμπόριον τῆς Βενετίας μετὰ τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα*, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν», τόμ. 1 (1938), σ. 61. Τὸ *cendado* = *zendado* ἦταν εἶδος μεταξωτοῦ ὑφάσματος πολὺ λεπτοῦ καὶ ἐν χρήσει στὴ Βενετία κατὰ τὸν 18ο κυρίως αἰ., μὲ τὸ ὅποιο οἱ Βενετσιάνες ἐφτιαχναν ἐπίσημα φορέματα· βλ. G. BOERIO, ὁ.π., σ. 158. Τὸ *cremisino* ἢ *chermisino* εἶναι ἡ ἀπόχρωση τοῦ κόκκινου στὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς. Ἡ χρωστικὴ οὐσία ποὺ μεταχειρίζονταν γιὰ νὰ δώσουν αὐτὸ τὸ χρωματισμὸ στὰ ὑφάσματα ἐξῆχόταν ἀπὸ τὸ *prino* κόκκι. Ἡ λέξις *cremese* παράγεται ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ «*kermes*»· βλ. ΑΓ. ΞΗΡΟΥΧΑΚΗ, ὁ.παρ., σ. 59.

25. Δὲν λείπουν ὅμως καὶ οἱ σεμνοὶ καὶ ταπεινοί, ποὺ ζητοῦν ρητὰ νὰ μὴ ἀναφερθῇ τ' ὄνομά τους· καὶ ὁ ταμίης τὸ σημειώνει : . . . *da uno qual non volsse dir il suo nome*.

26. Ἐνδεικτικὰ παραθέτω μιὰν ἀναγραφὴ τοῦ τύπου αὐτοῦ : *Contadi per il penello di Francesco Samariari L. 1, S. 4* (R. 68, φ. 10^v). Σημειωτέον ὅτι ὁ Φραγκίσκος Σαμαριάρης δὲν ἀπαντᾶται πρῶθεν ἀν νεκρός, τοῦλάχιστο μέχρι τὸ 1576, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴν παραπάνω ὑπόθεση. Ἄλλες παρόμοιες περιπτώσεις βρίσκουμε καὶ στὰ : R. 68, φ. 8^v, 10^v, 14^v, 23^v, 101^v, R. 2, φ. 21^v, R. 3, φ. 29^r, 31^r, R. 87, φ. 91^r, 188^r. Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ ἀναφέρω καὶ μιὰν ἄλλη χρῆση τοῦ *penello*, ἄσχετη ὅμως μὲ κηδεῖα. Στὶς 17 Ἰουνίου 1572 ὁ ταμίης εἰσπράττει τὸ γνωστὸ μας ποσὸ L. 1, S. 4 *per il penello accompagno il sior Zorzi Eparco ambasciator di Corfù*. (R. 3, φ. 90^v). Ἐρόουμε πῶς ὁ Γ. Ἐπαρχος τὸ Μάρτιο τοῦ 1572 ἔρχεται στὴ Βενετία σὰ μέλος ἀντιπροσωπείας ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Κατὰ τὴν ἀναχώρησή του λοιπόν, ἐπειδὴ ἦταν ἐπίσημο πρόσωπο, φαίνεται πῶς τὸν συνόδεψαν μὲ τὴ σημαία τῆς Ἀδελφότητος. Ποιὸς ὅμως πληρώνει αὐτὰ τὰ χρήματα; Τὸ κείμενο δυστυχῶς δὲν μᾶς δίνει καμμιά ἄλλη πληροφορία. Περὶ Ἐπαρχοῦ βλ. Γ. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗ, *Οἱ Ἕλληνες στὶς παραμονὲς τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 117 καὶ 208.

είναι πάλι L. 1, S.4 (ἢ S.16). Μερικοὶ πληρώνουν περισσότερες ἀπὸ μιὰ φορά γιὰ κάποια κηδεῖα εἴτε καταβάλλοντες σὲ δόσεις τὸ ποσὸ ποὺ εἶχαν τὴν πρόθεση νὰ δώσουν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔδωσαν ὅλο μαζί, εἴτε πληρώνοντας σὲ διαφορετικὲς ἡμερομηνίες, ξεχωριστὰ γιὰ τὴν *sepoltura* καὶ ξεχωριστὰ γιὰ τὸ *penello*²⁷.

Τὸ συμπέρασμα ποὺ βγαίνει ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι πὼς ὄχι μόνο δὲν ὑπῆρχαν κατηγορίες κηδεῶν κατὰ κοινωνικὲς τάξεις καθορισμένες ἀπὸ τὴν Ἀδελτεῖα, ἀλλὰ οὔτε καὶ θὰ πρέπει νὰ ἦταν ὑποχρεωτικὴ ἡ καταβολὴ χρημάτων στὴν ἐκκλησία γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς ταφῆς, γιὰτὶ τότε ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ὁμοιομορφία στὶς ἀναγραφόμενες τιμὲς κι ἀφ' ἑτέρου δὲν θὰ μπορούσε ὁ ταμίας νὰ μὴν καταγράφη ὅλους τοὺς νεκροὺς, τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ εἶχε εἰσπράξει ἕνα ὀρισμένο ποσὸ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Σ' ἕνα σημεῖο ὁ ταμίας γράφει ὅτι εἰσέπραξε L.99, S.6 *scosse da più sopelture*. (R. 87, φ. 200^r)²⁸.

Ἄν καὶ δὲν ἀναφέρεται σὲ συγκεκριμένο πρόσωπο, εἶναι ὅμως σχετικὴ μὲ τὸ θέμα κι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἡ ἀναγραφὴ ποὺ ἀκολουθεῖ: *A cassa contadi per crea per le sepolture L.II, S.4*²⁹. Δυὸ φορές λοιπὸν ἡ Κοινότητα πληρώνει γιὰ τὴν ἀγορὰ ἀργίλλου γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ στοὺς ἐνταφιασμοὺς. Ἐπόμενο εἶναι νὰ ἀναρωτηθῆ κανεῖς, ποιά θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἡ χρῆση τῆς. Ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ παρακολούθησαν τὶς πρόσφατες ἀναστηλωτικὲς ἐργασίες στὸ Campo dei Greci, πληροφορήθηκα τὰ ἐξῆς. Πρῶτον ὅτι τὸ ἔδαφος στὸ Campo, ὅπως καὶ σ' ὀλόκληρη ἄλλωστε τὴ Βενετία, εἶναι ἀμμῶδες καὶ φυσικὰ ἀκατάλληλο γιὰ οἰκοδόμηση ἢ ταφὲς χωρὶς κάποια εἰδικὴ συγκράτηση, καὶ δεύτερον ὅτι στοὺς τάφους ποὺ ἀνοίχτηκαν βρέθηκαν πράγματι ἔχνη ἀργίλλου. Τὸ ἀργιλλόχωμα, ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶναι μονωτικὸ κατὰ τῆς ὑγρασίας.

27. Τέτοιες περιπτώσεις εἶναι οἱ ἀκόλουθες: Ἄριθ. Α 131, ὅπου στὶς 6 - 2 - 1557 πληρώνει γιὰ δευτέρου φορά ὁ Zuan Jonoma γιὰ ἐξόφληση τῆς κηδεῖας τοῦ Alogatora (R. 87, φ. 44^r). — Ἄριθ. Α 271, στὶς 16 - 10 - 1569 πληρώνει ὁ ἴδιος γιὰ τὴν *sepoltura* τῆς γυναίκας του, ἐνῶ ἡ πρώτη μνεῖα εἶναι προσφορά γιὰ τὸ *penello* ποὺ συνόδεψε τὴν κηδεῖα τῆς (R. 87, φ. 193^r). — Ἄριθ. Α 287 καὶ πάλι στὶς 30 - 11 - 1569 χρήματα γιὰ τὴν *sepoltura* του, ἐνῶ ἡ πρώτη ἀναγραφὴ εἶναι γιὰ τὸ *penello* (R. 87, φ. 193^v). — Ἄριθ. Α 310 εἰσπράξει γιὰ τὴν χρῆση *penello* κατὰ τὴν κηδεῖα καὶ στὶς 30 - 7 - 1570 χρήματα γιὰ τὴν ταφὴ του (R. 87, φ. 200^r). — Ἄριθ. Α 342 καὶ πάλι στὶς 5 - 7 - 1573 ὁ Corogona πληρώνει συμπληρωματικὰ γιὰ τὴν κηδεῖα τῆς γυναίκας του.

28. Τὸ κείμενο ἔχει ὡς ἐξῆς: *Per cassa | alla ditta contati dal sopraditto* (εἶναι ὁ Jeronimo spitier) *per torci brusadi scosse da più sopelture L. 124 c(echin)i* (:); *2 a soldi 16 la lira monta L. 99, S. 6*. Ἐπειδὴ, ἔτσι ὅπως ἔχει τὸ κείμενο, δὲν βγαίνει κανένα νόημα, πιστεύω πὼς ὁ ταμίας ἐκ παραδρομῆς ἔγραψε *dal sopraditto* ἀντὶ τοῦ σωστοῦ ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι *al sopraditto*. Πλήρωσαν δηλαδὴ τὸ ποσὸ αὐτὸ στὸ Jeronimo γιὰ τὰ κερδιὰ καὶ τὶς λαμπάδες ποὺ χρησιμοποιήθηκαν σὲ διάφορες κηδεῖες.

29. R. 3, φ. 36^r. Χρήματα γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸ δίνει ἡ Ἀδελφότητα καὶ στὶς 23 Φεβρ. 1564 (R. 3, φ. 51^r).

ἀφοῦ ἔσκαβαν λοιπὸν τὸν τάφο καὶ τὸν ἐντυναν μ' ἓνα στρώμα ἀπὸ σανίδες, περνοῦσαν ἀπὸ πάνω ἓνα δεύτερο στρώμα πολτοῦ ἀπὸ ἀργιλλόχωμα, πού, σχηματίζοντας ἔτσι ἓνα προστατευτικὸ τοίχωμα, δὲν ἐπέτρεπε στὴν ὑγρασία νὰ περάσῃ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τάφου. Τὸ εἰδικὸ αὐτὸ χῶμα καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερα, εἶναι πιθανὸ πὼς τὸ μετέφεραν ἀπὸ τὰ βουνα τῶν περιοχῶν γύρω ἀπὸ τὴ Βενετία.

Μιὰ μόνη φορὰ βρῆκα νὰ πληρώνουν ἓνα μικρὸ μᾶλλον ποσὸ *per leni per le supolture. L.3, S.1* (R.87, φ. 99^v). Τὸ ξύλο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσαν ὄχι γιὰ φέρετρα, ἀλλὰ σὰν πρῶτο στρώμα στοὺς τάφους, ἐπιχρίοντάς το ἀπὸ πάνω μὲ ἀργιλλόχωμα.

Ἡ Ἀδελφότητα φρόντιζε, ὅπως φαίνεται, καὶ γιὰ τὸν ἐνταφιασμὸ τῶν φτωχῶν, ὅταν δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ ἐνδιαφερθῆ γι' αὐτοὺς, πληρώνοντας ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῆς κάποιον πού ἀναλάμβανε, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, χρέη νεκροθάφτη³⁰.

Ὁ ταμίας, σημειώνοντας στὰ κατάστιχά του τίς εἰσπράξεις γιὰ τὶς κηδεῖες, ἀναφέρει εἴτε πλήρες ὄνοματεπώνυμο τοῦ νεκροῦ ἢ μόνον βαφτιστικὸ ἢ βαφτιστικὸ καὶ πατρώνυμο ἢ βαφτιστικὸ καὶ τόπο καταγωγῆς ἢ βαφτιστικὸ καὶ ἐπάγγελμα εἴτε ἀπλὰ καὶ ἀόριστα τίς λέξεις *uno puto, fantolin, una donna, un povereto, uno corpo, uno morto, fiol di...* ἢ, τέλος, τὸ ἀκόμη πιὸ ἀσφές καὶ ἀκαθόριστο, *una sepoltura*³¹. Συχνὰ ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πού δίνει τὰ χρήματα καὶ κάποτε μάλιστα τὸ ἴδιο ἄτομο ἔρχεται καὶ πληρώνει περισσότερες ἀπὸ μιὰ φορὲς γιὰ διαφορετικούς νεκρούς. Ἄλλοτε πάλι, ἐνῶ πρόκειται γιὰ τὴ *sepoltura* κάποιου, δὲν ἀναγράφεται σὰν *quondam* καὶ ὁμως εἶναι σίγουρα νεκρός³².

30. Στις 13 - 1 - 1556 πληρώνεται γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸ τὸ καθήκον ὁ Νικολὸς Ξενοῦτσικος : *Consegnati a m(istr)o Nicolò Xenucicho per sopelir li poveri L. 23, S. 16* (R. 87, φ. 22^v). Νὰ ἔκανε ἄραγε συστηματικὰ τὴ δουλειὰ αὐτὴ ὁ Ξενοῦτσικος ἢ ἦταν ἓνας, ὅπως τόσοι ἄλλοι *mistri*, πού στὴν προκειμένη περίπτωσι ἀνάλαβε τὸ καθήκον αὐτό; Τὸ ὅτι ὁμως ὁ ταμίας μιλάει γιὰ πολλοὺς *poveri*, μᾶς κάνει μᾶλλον νὰ ὑποθέσουμε ὅτι στὰ χρόνια αὐτὰ ὁ Νικολὸς Ξενοῦτσικος θὰ πρέπει νὰ ἐκτελοῦσε χρέη νεκροθάφτη.

31. Γιὰ εὐκολίαν καὶ ὁμοιομορφία στοὺς καταλόγους πού ἀκολουθοῦν, δὲν παραθέτω ἀκριβῶς ὅλο τὸ κείμενο, πού ἄλλωστε δὲν ἔχει τίς περισσότερες φορὲς ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ δίνω ἐδῶ μερικὰ μόνον ἀντιπροσωπευτικὰ παραδείγματα τῶν διαφῶρων διατυπώσεων : α) *Per contadi da misser Nicolò Danasi da Napoli de Romania per la sepoltura del quondam Nicolò Maniatti da Napolli di Romania L. 6, S. 4.* (R. 68, φ. 102^v. Ἄρ. Α 60). β) *...per la sepoltura et penello della quondam madonna Helena da Canal D. I, L. 5.* (R. 3, φ. 107^v. Ἄρ. Α 385). γ) *Per il penello compagno il quondam sior Manoli da Candia L. I, S. 4* (R. 3, φ. 109^r. Ἄρ. Α 389). Ἡ πιὸ ἀσφής μορφή εἶναι, ὅπως εἶπα, ὅταν ὁ ταμίας γράφῃ : *per una sepoltura L. 1, S. 10* (R. 3, φ. 94^v. Ἄρ. Α 348).

32. R. 2, φ. 44^r. Στὴν ἴδια ἀναγραφὴ σημειώνονται εἰσπράξεις γιὰ 4 κηδεῖες, ἀλλὰ διευκρινίζεται πὼς πρόκειται γιὰ ἐξόφληση περασμένων ταφῶν. Βλ. ἀρ. Α 94 - 97.

Μιά άλλη μορφή αναγραφῆς, πού δημιουργεῖ κάποια προβλήματα, εἶναι ὅταν δίνῃ κάποιος ἕνα ποσό *per anima di sior*... Τὶς περιπτώσεις αὐτὲς τὶς ἀποκλείω ἀπὸ τὶς μνηεὶς θανάτων, γιατί πιστεύω πὼς πρόσφεραν στὴν ἐκκλησία τὸ ποσό αὐτὸ γιὰ τὴν ψυχὴ τους, εἴτε οἱ ἴδιοι εἴτε μέσω κάποιου ἄλλου, μὲ τὴν ἔννοια πού πολλοὶ καὶ σήμερα κάνουν παρόμοιες προσφορὲς γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς τους. Ἀντίθετα περίλαβα στὸν κατάλογό μου ὅλες τὶς περιπτώσεις πού εἰσπράττεται κάποιο ποσό *per l'anima di quondam*..., γιατί ἐδῶ εἶναι βέβαιο πὼς πρόκειται γιὰ νεκρό. Ἴσως στὶς περιπτώσεις αὐτὲς νὰ ὑπονοῖται κάποιο μνημόσυνο πού γινόταν γιὰ τοὺς νεκροὺς αὐτοὺς, ὅπως ἄλλωστε φαίνεται νὰ τὸ ζητοῦν μερικοὶ μὲ τὴ διαθήκη τους³³. Δὲν ὑπάρχει τίποτε ὅμως, πού νὰ μᾶς βεβαιώσῃ πὼς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θάφτηκαν κιόλας στὴν ὀρθόδοξη ἐλληνικὴ ἐκκλησία. Ἀντίθετα βρίσκω πολὺ πιθανὸ νὰ πέθαναν στὴ Βενετία, ἔστω κι ἂν δὲν ἔγινε ἡ ταφὴ τους στὸ Campo dei Greci, γιατί φαίνεται κάπως ἀπίστευτο ἕνας πού πέθανε στὴν Ἑλλάδα ἢ κάπου ἄλλοῦ, νὰ ἔχῃ ζητήσῃ στὴ διαθήκη του νὰ κάνουν μνημόσυνα γιὰ τὴν ψυχὴ του σὲ μιὰν ἐλληνικὴ παροικία, ἀκόμη κι ἂν κάποτε ἔζησε γιὰ λίγο ἢ πέρασε ἀπὸ κεῖ. Παίρνω λοιπὸν σὰν σίγουρο ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ζοῦσαν καὶ πέθαναν στὴ Βενετία καὶ τοὺς ἐντάσσω στὸν κατάλογό μου. Ἄν τίποτε δὲν ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι ἔχουν ταφῆ στὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησία, ὅμως καὶ τίποτε δὲν τὸ ἀποκλείει. Ἡ περίπτωση τοῦ Zuan Fundaluri γεννᾷ κάποιες ἀμφιβολίες³⁴ ἐπειδὴ δὲν μπορῶ μὲ βεβαιότητα νὰ ἀποδείξω ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ ταφῆ στὸ Campo, τὸν περιλαμβάνω στὸ Β' κατάλογο.

Ἐχοντας νὰ ἀντιμετωπίσω ὅλη αὐτὴ τὴν ἀσάφεια καὶ τὴν ποικιλία στὶς ἀναγραφὲς πού ἀποδελτίωσα ἀπὸ τὰ ταμιακὰ βιβλία καὶ προσπαθώντας γιὰ διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη καὶ γιὰ λόγους μεθοδολογίας νὰ ξεχωρίσω κάποιες ομάδες, νὰ δώσω ἕναν τύπο στὸν κατάλογο, ἀποφάσισα πὼς πρέπει οἱ ἀναγραφὲς νὰ μοιραστοῦν σὲ δύο. Καὶ στοὺς δύο καταλόγους παραθέτω τὶς μνηεὶς μὲ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ συντομία καὶ σαφήνεια, φροντίζοντας νὰ περιέχωνται ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα, πού διαφωτίζουν τὴν προσωπικότητα

33. Στὴ διαθήκη τοῦ Κερκυραίου ζωγράφου Θωμᾶ Μπαθᾶ — εἶναι μεταγενέστερη (1599), ἀλλὰ μέσα σὲ 15 χρόνια δὲν νομιζῶ πὼς μπορεῖ νὰ ἔλλαξαν τόσο πολὺ οἱ συνήθειες — διαβάζουμε: «...Οἱ τρεῖς ἐπίτροποι θέλω νὰ φροντίσουν ἵνα τελεστοῦν ἀπασαὶ αἱ νεομισμένα λειτουργία καὶ νὰ γίνουσι ὅλα ἐκεῖνα αἱ τελεταὶ πὸν σνηθίζονται νὰ γίνονται κατὰ τὰ ἐλληνικὰ ἔθιμα διὰ τὴν ψυχὴν μου καὶ διὰ τὴν ἄφεισι τῶν ἁμαρτιῶν μου». Τὴ διαθήκη τοῦ Θ. Μπαθᾶ βλ. δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟ, Μικρὸς Ἑλληνομνημόν - τεῦχος Γ', «Ἡπειρωτ. Ἑστία», τ. 19 (1970), τεῦχ. 221 - 222, σ. 538.

34. Ἡ ἀναγραφὴ (12 Δεκ. 1540) ἔχει ὡς ἐξῆς: *Per contai have fo per avanti adi 12 Ottobre per elemosina de uno morto se chiamata Zuan Fundaluri da Napoli L. 6, S. 4. (R. 68, φ. 53^v. Ἄρ. Β 12)*. Ἐγὼ θὰ τὸ ἐρμῆνευα, ὅτι ὁ Φουνταλούρης πέθανε καὶ ἴσως θάφτηκε στὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησία στὶς 12 Ὀκτωβρ. καὶ τώρα γίνεται ἡ ἐξόφληση ἢ καὶ ὀλόκληρη ἡ πληρωμὴ τῆς κηδείας του.

τοῦ νεκροῦ (ἐπάγγελμα, σχέσεις συγγενικές με ἄλλα πρόσωπα, τόπος καταγωγῆς). Ἐπειδὴ πολλές φορές ἡ ἰταλικὴ μορφή τῶν ὀνομάτων γεννᾷ δυσκολίες κατὰ τὴ μεταγραφή τους στὴν ἑλληνική, προτίμησα νὰ τὰ ἀφήσω ὅπως ἔχουν καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἴδια ἀκριβῶς ὀρθογραφία ποὺ τὰ βρῆκα στὰ βιβλία.

Τὰ ὀνόματα στοὺς καταλόγους ἔχουν μπεῖ με χρονολογικὴ σειρὰ καὶ κατὰ αὐξοῦντα ἀριθμὸ, ποὺ ἐγὼ τὸν πρόσθεσα.

Στὸν Α' κατάλογο περιέχονται μόνο μνεῖες γιὰ νεκροὺς, ποὺ φαίνεται καθαρὰ πὼς θάφτηκαν στὸν "Ἅγιο Γεώργιο τῶν Ἑλλήνων" ὅπως καὶ παραπάνω τόνισα, ἢ ἡμερομηνία πληρωμῆς δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται ὅπωςδὴποτε καὶ ὡς ἡμερομηνία ταφῆς, τοῦλάχιστον ὄχι σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις. Δυστυχῶς, ἐκτὸς ἐλάχιστων, δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ διακρίνω τὶς περιπτώσεις αὐτές· πάντως τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ μεσολαβεῖ μεταξὺ θανάτου καὶ πληρωμῆς, ὅταν μεσολαβῇ, δὲν πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ μερικὲς μέρες³⁵. Ἡ πρώτη καθαρὴ μνεῖα θανάτου συναντᾶται στὶς 24 Ἰουνίου 1536 καὶ ἡ τελευταία στὶς 29 Ἰανουαρίου 1576.

Στὸ Β' κατάλογο τὰ πράγματα εἶναι πιὸ ἀσαφῆ. Ἐδῶ πληροφοροῦμαστε γιὰ τὸ θάνατο κάποιου ἀπὸ ἓνα *lasso*, ποὺ μετὰ τὴ διαθήκη του ἄφησε στὴν ἐκκλησία καὶ ἢ ὁποῖα τὴν ἔισπράττει ἀπὸ τὸν ἐπίτροπο ἢ τοὺς κληρονόμους του³⁶. Ἀλλά, ὄχι μόνο χρηματικὰ ποσὰ καὶ ρουχισμὸ καὶ διάφορα ἄλλα ἀκόμη ἀντικείμενα ἀφήνουν γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς ἐκκλησίας. "Ὅλα αὐτὰ ἢ Ἀδελφότητα τὰ ἐκποιεῖ καὶ παίρνει τὰ χρήματα ποὺ ἔχει ἀνάγκη³⁷. Ἄλλος δίνει τὸ σπίτι του³⁸ ἢ προσφέρει σὲ χρήματα τὸ ἀντίτιμο τῆς ἀξίας ὀρισμένων ὑλικῶν γιὰ τὴ *fabrica*. Ἐδῶ περιλαμβάνονται ἀκόμη καὶ οἱ περιπτώσεις, ποὺ πληρώνουν τοὺς νοταρίους γιὰ τὴ διαθήκη τοῦ τάδε *quondam* ἢ ποὺ κάποιος ἐξοφλεῖ χρέος ἑνὸς *quondam* ἢ πληρώνει ἓνα ποσὸ γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ *quondam* ἢ *per elemosina di quondam* (βλ. καὶ σημ. 34).

Ἡ ἡμερομηνία θανάτου τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ ἢ ἐκκλησία εἰσπράττει τὸ κληροδότημά τους, δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μακριά·

35. Βλ. σημ. 81.

36. Σὰν χαρακτηριστικὸ παράδειγμα παραθέτω τὴν ἀναγραφή: *Contadi al ofizio del proprio i qualli fo schosi chon la volontà dei eredi di sior Zuan da Paris per il aso che lui laso per l'anima sua el ditto quondam sior Zuan da Paris ducati 12 val L. 24, S. 8. (R. 68, φ. 23^v. Ἀρ. Α 4).*

37. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Μαθιοῦ ἀπὸ τὰ Χανιά, ὅπου ὁ ταμίας καταγράφει ἓνα πρὸς ἓνα τὰ ἀντικείμενα ποὺ ἄφησε ὁ νεκρὸς γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐκκλησίας, σὲ ποιὸς πουλήθηκαν καὶ τί ποσὸ εἰσπράχθηκε ἀπὸ τὴν πώληση (R. 68, φ. 77^v. Ἀρ. Β 15). Βλ. ἐπίσης καὶ R. 68, φ. 53^v, ὅπου ἀναγράφεται: *e per contai have per haver venduto al calogero una vestizola de uno morto L. 1, S. 10. (Ἀριθ. Β 11).*

38. R. 68, φ. 35^r καὶ R. 87, φ. 52^v, ὅπου ἡ νεκρὴ . . . *lasso alla nostra chiesa alcune case poste in contrà di San Zuane Bragolla. Ἀριθ. Β. 42.*

είναι ζήτημα λίγων μηνών, όπως στην περίπτωση του Χαρμπούρη ή πιο σπάνια ξεπερνούν τον ένα χρόνο, όπως στην περίπτωση του M. Allemano³⁹.

Με περισσότερη σιγουριά απ' ό,τι για το χρόνο θανάτου τους θα μπορούσα να καθορίσω σάν τόπο θανάτου τους αυτή την ίδια τη Βενετία· σ' αυτό ένι-σχύομαι κι από το γεγονός ότι βρήκα και τέσσερεις περιπτώσεις, που κάποιος πέθανε εκτός Βενετίας και ό ταμίας εισπράττοντας το *lasso* του αναφέρει ρητά και τον τόπο θανάτου του. Έπειδή οί τέσσερεις αυτοί δέν συμπεριλαμβά-νονται στον κατάλογο, τους αναφέρω έδω και μάλιστα παραθέτω όλη την ανα-γραφή, όπως ακριβώς έχει στο βιβλίο.

Η πρώτη μνεία είναι στις 21 Μαΐου 1540 : *Contadi dal ofisio dela chamara del armamento da misser (vacat) Vetturi pagador per l'anima del quondam sior Piero Giannioti quondam Dimittri da Choron fo chon la galia pattron el quondam misser Ettor Chonttarin el qual muritto in Jipro laso per l'anima sua in la giesia de misser santo Zorzi chome per lo suo ttestamento appar ducati 6.* (R. 68, φ. 47^v). Ο Κονταρής πιθανό να κατοικούσε στη Βενετία κι ίσως έδω να είχε κάνει τη διαθήκη του, αλλά φαίνεται πως πέθανε κατά το ταξίδι του στην Κύπρο.

Ο δεύτερος νεκρός μακριά από τη Βενετία είναι ό Zorzi di Zuane· στις 1 Αυγούστου 1563 ό ταμίας σημειώνει : *Per cassa | A offerte ditte contadi da sior Michiel Vallaresso ducati 10 i qualli sono per uno lasso lasso il quondam sior Zorzi di Zuane di Candia morto in Alisbona come per suo testamento appar*⁴⁰.

Μιά τρίτη περίπτωση είναι κάποιου, που πέθανε κατά το ταξίδι πάνω σ' ένα καράβι· είναι στις 13 Μαΐου 1568 κι έχει ως έξης : . . . *contadi da sior Giacomo dal Zante masser della nave Cipriotta qualli si trovo haver nelle man per conto de uno che morse in nave L. 18*⁴¹.

Τέλος, έχουμε την περίπτωση κάποιου, που πέθανε στην Κωνσταντι-νούπολη και ή αναγραφή είναι στις 12 Φεβρουαρίου 1570 : . . . *Contadi da sior Giacomo Samariari gastaldo per il lasso del quondam sior Giani Turcho morsse a Costantinopoli. D. 50*⁴².

39. Βλέπε αντίστοιχα σημ. 86 και 96.

40. R. 3, φ. 49^r. Ίσως να ήταν έμπορος, κάτοικος Βενετίας, που σε κάποιο ταξίδι του στη Λισσαβόνα πέθανε.

41. R. 3, φ. 73^v. Ο οικονομός του καραβιού πληρώνει στην εκκλησία το ποσό αυτό έξ όνόματος του νεκρού, που μάλλον δέν πρέπει να ανήκε στο προσωπικό του πλοίου, γιατί θά ήταν φυσικό να αναφέρει το όνομα ή τουλάχιστον τη δουλειά που έκανε σά ναυτικός.

42. R. 3, φ. 77^v. Το όνομα Turcho με κάνει να υποθέσω ότι δέν ήταν Έλληνας, αλλά ή έχριστιανισμένος πιά πρώην Τούρκος που το έθνικό όνομα του έμεινε σάν επώνυμο ή βενετσιάνος έξελληνισμένος, έπειδή και σάν βενετσιάνικο επώνυμο οικογένειας το Turcho δέν είναι άγνωστο.

Θὰ ἤθελα ἀκόμη νὰ ἀναφέρω καὶ μιὰν ἄλλη ομάδα νεκρῶν ποῦ ξεχώρισα, ἀλλὰ τοὺς ὁποίους δὲν περιλαμβάνω σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς δυὸ καταλόγους γιὰ τὸν ἐξῆς λόγο : ἀναφέρονται σὰν νεκροὶ πολὺ ἔμμεσα, ἀπὸ πληροφορίες ποῦ ἔχουμε γιὰ τρίτα πρόσωπα σχετιζόμενα μ' αὐτούς. Ἀπὸ τὴν εἰσφορὰ π.χ. τοῦ Dimitri Paleologo γιὰ τὴν *intrada* του στὴν *Scola* στὶς 18 Μαρτίου 1542, ἀντλοῦμε τὴν πληροφορία ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ *fio del quondam misser Thodoro*. Ξέρουμε ὅμως, συμπληρωματικὰ ὅτι ὁ Θεόδωρος Παλαιολόγος πέθανε πρωτύτερα, τὸ 1532⁴³. Στὸν ἴδιο πάνω-κάτω τύπο εἶναι ὅλες οἱ μνεῖες τῆς ομάδας αὐτῆς. Φυσικὰ εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ τοὺς κατατάξουμε ὅπουδήποτε ἢ νὰ προσδιορίσουμε μὲ μόνον μιὰ τόσο ἔμμεση μνεῖα τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο τοῦ θανάτου τους. Μόνον εἰδικὴ ἔρευνα πάνω στὴν προσωπικότητα τοῦ καθενὸς ἢ τῶν συγγενῶν τους, ποῦ ἀναφέρονται στὶς ἀναγραφές, θὰ διαφώτιζε τὸ θέμα. Ἐπειδὴ ἐντούτοις ἴσως νὰ ἐνδιαφέρουν κάποιον σὰν ὀνόματα καὶ γιὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐλλιπὴς ἡ ἔρευνα, παραθέτω ἐδῶ σὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ τοὺς νεκροὺς αὐτοὺς καὶ σημειῶνω τὴν ἡμερομηνία, ποῦ τοὺς συνάντησα στὰ κατάστιχα σὰν *quondam*.

Adrasiano Francesco	(6 Νοεμβρίου 1555) R. 2, φ. 42 ^r
Archita Zuan	(25 Ἀπριλίου 1544) R. 68, φ. 81 ^v
Athanasì Pettro	(2 » 1542) R. 68, φ. 62 ^v
Bartholomeo da Padoa	(25 Φεβρουαρίου 1545) R. 68, φ. 85 ^v
Casselli Nicolò da Coron	(22 Ἰουνίου 1567) R. 3, φ. 69 ^r
Cavvazi Marco	(25 Φεβρ. 1545) R. 68, φ. 86 ^v
Chalchopulo Theodoro	(25 Φεβρουαρίου 1545) R. 68, φ. 86 ^v
Lipso Zorzi	(20 Φεβρ. 1545) R. 68, φ. 92 ^v
Luchadelo da Bressa	(31 Δεκεμβ. 1559) R. 3, φ. 21 ^v
Lunetto Francesco	(23 Ἀπριλίου 1554) R. 2, φ. 54 ^r
Murmuri Zorzi da Napoli	(1 Ἰανουαρ. 1544) R. 68, φ. 76 ^v
Paleologo Thodoro	(18 Μαρτίου 1542) R. 68, φ. 54 ^v
Quvlli Marco ⁴⁴	(23 Φεβρ. 1554) R. 2, φ. 49 ^v
Saculla Zorzi	(9 Μαρτίου 1554) R. 2, φ. 51 ^v
Thodoro Cavallier	(10 Φεβρ. 1566) R. 3, φ. 60 ^v
Tholoiti Zuane	(24 Ἀπριλίου 1552) R. 2, φ. 38 ^r
Timimeno Costantin	(25 Φεβρ. 1545) R. 68, φ. 86 ^v

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα ἀλφαβητικὰ εὔρετῆρια τῶν ὀνομάτων τῶν νεκρῶν, ἕνα γιὰ κάθε κατάλογο, σὲ τρίτο ξεχωριστὸ συγκέντρωσα τὰ ὀνόματα

43. R. 68, φ. 54^v. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Παλαιολόγο βλ. τὴν εἰδικὴ ἐργασία τῆς ΜΑΡΙΑΝΝΑΣ ΚΟΛΥΒΑ, Θεόδωρος Παλαιολόγος, ἀρχηγὸς μισθοφόρων («στρατιωτῶν») καὶ διερμηνέας στὴν ὑπηρεσία τῆς Βενετίας (1452 c. - 1532), «Θησαυρίσματα», τ. 10 (1973), σ. 138 - 162.

44. Εἶναι πατέρας τοῦ γαστάλδου Ἀνδρόνικου Κουβλιῆ.

τῶν πληρωτῶν, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον σὰν ἐξέχοντα μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας.

Μὲ βάση τοὺς δυὸ καταλόγους μπόρεσα νὰ βγάλω μερικὰ στατιστικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ παραθέτω, πρὶν κλείσω τὴν εἰσαγωγὴ αὐτή. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνταφιασμένων στὸ Campo dei Greci κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1536 - 1576 ἀνέρχεται συνολικὰ σὲ 427⁴⁵.

Κατάλογοι	Ἄντρες	Γυναῖκες	Παιδιὰ καὶ νέοι ⁴⁶	Ἄκαθορ. γένους ⁴⁷	Μὲ πλήρες ὄνομα	Μόνο βαπτιστικὸ	Ἀνόνημοι ⁴⁸
A'	220	107	60	40	144	160	123
B'	57	26	— ⁴⁹	3	50	30	6

Ἀπὸ τὸν τόπο καταγωγῆς, σ' ὅσους αὐτὸς ἀναφέρεται, προκύπτει ὅτι πρῶτοι σὲ ἀριθμὸ ἐρχονται οἱ Κερκυραῖοι, δεῦτεροι οἱ Ναυπλιῶτες, τρίτοι οἱ Ζακυνθινοί, τέταρτοι οἱ Κύπριοι καὶ οἱ Κρητικοί, πέμπτοι οἱ Μηλιῶτες καὶ ἀκολουθοῦν ἄλλοι, ἀπὸ τῆ Ναύπακτο, Γιάννενα, Μονεμβασιὰ καὶ διάφορες ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας.

Στὸν κατάλογο περίλαβα καὶ τρεῖς μὴ Ἑλληνες, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιατί εἶναι οἱ μοναδικὲς περιπτώσεις ξένων κι ἀφ' ἑτέρου γιατί, ἔστω κι ἂν δὲν εἶναι Ἑλληνες, εἶναι ὅμως ὅπωςδῆποτε χριστιανοὶ καὶ μάλιστα ὀρθόδοξοι, ἀφοῦ εἶναι θαμμένοι στὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία. Ὁ ἕνας εἶναι κάποιος ἀνόνημος Ἀλ-

45. Στὸν A' κατάλογο ὁ αὐξὼντας ἀριθμὸς σταματᾷ στὸ 421· στὴν πραγματικὸτητα ὅμως οἱ νεκροὶ εἶναι 427, ἐπειδὴ οἱ ἀριθμοὶ 1, 211, 215, 240, 312 καὶ 417 εἶναι εἰσπράξεις γιὰ κηδεῖα δύο ἀτόμων, ἀνόνημων, ποὺ καταγράφονται μαζί (due corpi).

46. Ἐδῶ περιλαμβάνονται ὅλες οἱ περιπτώσεις ποὺ ὁ νεκρὸς χαρακτηρίζεται σὰν *puto*, *fantolin*, *fiu*. Τὸ τελευταῖο προσδιοριστικὸ χαρακτηρίζει νεκρὰ κυρίως ἄτομα κι ὄχι παιδιὰ μικρά, γι' αὐτὸ καὶ ἔβαλα μαζί παιδιὰ καὶ νέους, μὴ μπορώντας νὰ διαχωρίσω μὲ ἀκρίβεια τίς δυὸ ἡλικίες.

47. Συμπεριλαμβάνονται ὅλοι, ὅσοι στὸ κείμενο ἀναφέρονται μὲ τίς λέξεις *morto*, *corpo*, *sepoltura* καὶ *uno*, ἐπειδὴ πράγματι εἶναι ἀκαθόριστο τὸ γένος τους. Ἀντίθετα ὁ ταμίης καθορίζει τὸ φύλο τοῦ νεκροῦ ὅταν γράφῃ *una dona* ἢ *uno homo*, ἔστω κι ἂν δὲν δίνῃ κανένα ἄλλο στοιχεῖο γι' αὐτούς.

48. Οἱ περιπτώσεις *fiu di*... ἢ κάτι σχετικὸ δὲν περιλαμβάνονται ἐδῶ, γιατί μερικὸς αὐτοὶ μᾶς εἶναι γνωστοὶ καὶ μποροῦμε μὲ συμπληρωματικὴ ἔρευνα στὸ γνωστὸ πρόσωπο νὰ βροῦμε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνόνημου νεκροῦ, φυσικὰ ὄχι πάντα.

49. Εἶναι εὐλόγο νὰ μὴν ἔχουμε ἐδῶ νεκροὺς νεαρῆς ἡλικίας, γιατί ὁ B' κατάλογος ἔχει, ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω, συνταχθῆ μὲ βάση τὰ κληροδοτήματα, ποὺ οἱ νεκροὶ μὲ τίς διαθήκες τους ἀφήνουν στὴν ἐκκλησία· καὶ φυσικὰ ποτὲ ἕνα παιδί ἢ ἕνας νέος δὲν συντάσσει διαθήκη, ἀκόμη κι ἂν ὑπάρχουν λόγοι σοβαροί, ποὺ θὰ πρέπει νὰ τὸν κάνουν νὰ σκέπτεται τὸ θάνατο. Πιστεύω λοιπὸν ὅτι ὅλοι οἱ νεκροὶ τοῦ B' καταλόγου εἶναι τοῦλάχιστον μεσήλικες καὶ μάλιστα οἱ περισσότεροι ἡλικιωμένοι.

βανός· ὁ ἄλλος ἓνας Σέρβος, ἀνώνυμος κι αὐτός, καὶ ὁ τρίτος εἶναι ὁ ἐπίσης Σέρβος Διονύσιος Ντέλλα Βέκλια. Πιστεύω πῶς καὶ ὁ Balli δὲν εἶναι Ἑλληνας, ἀλλὰ ἐκχριστιανισμένος Τουρκομάνος⁵⁰.

Οἱ μνεῖες τῶν νεκρῶν κατ' ἔτος κατανέμονται ὡς ἐξῆς.

1536	1537	1538	1539	1540	1541	1542	1543	1544	1545	1546	1547	1548	1549
3	8	3	4	8	—	2	4	10	10	8	4	—	—

1550	1551	1552	1553	1554	1555	1556	1557	1558	1559	1560	1561	1562	1563
8	4	18	7	10	14	7	4	15	17	7	6	6	11

1564	1565	1566	1567	1568	1569	1570	1571	1572	1573	1574	1575	1576
7	6	15	14	23	26	29	17	14	31	24	20	1

Στὸν παραπάνω πίνακα δὲν πρόσθεσα τοὺς νεκροὺς τοῦ Β' καταλόγου, γιατί εἶναι ἀβέβαιος ὁ χρόνος θανάτου τους κι ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ τοὺς κατατάξουμε χρονολογικά σὲ πίνακα. Ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ ὅμως τῶν νεκρῶν τοῦ Α' καταλόγου, ὅπως παρατηροῦμε, οἱ περισσότερες μνεῖες θανάτων συναντῶνται στὰ χρόνια 1568 - 1575. Τί συμβαίνει στὰ χρόνια αὐτά; Ἴσως ἡ ἀνοδος τοῦ δειχτή θνησιμότητας νὰ ὀφείλεται σὲ κάποια ἐπιδημία⁵¹. Μιὰ ἄλλη ἐκδοχή, εἶναι ὅτι λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῶν ἐπικείμενων τουρκοβενετικῶν πολέμων, ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Κύπρου ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1571) καὶ τὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (1571) ὁ πληθυσμὸς τῆς Κοινότητος αὐξήθηκε μὲ νέους Ἑλληνας πρόσφυγες· ἐπόμενο ἦταν νὰ αὐξηθῆ ἀναλογικά κι ὁ ἀριθμὸς τῶν θανάτων. Θὰ ἔλεγα μάλιστα ὅτι πολλοὶ ταλαιπωρημένοι ἀπὸ τὶς συμφορὲς τοῦ πολέμου, κουρασμένοι ἀπὸ τὸ μακρὸ καὶ δύσκολο ταξίδι — καὶ ξέρομε πολὺ καλὰ πῶς ἦταν τὰ ταξίδια ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ — ἐφταναν ἴσως ἄρρωστοι κι ἐξαντλημένοι στὴ Βενετία. Ἐδῶ τὸ ἀνθυγιεινὸ κλιμα τῆς πόλης

50. Σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα μὲ ὀδηγεῖ τὸ ὄνομά του καὶ ἡ πατρίδα του, ποὺ εἶναι ἡ Καραμανία, ὅπως σημειώνει ὁ ταμίας στὸ βιβλίο του.

51. Εἶναι γνωστὸ πῶς μιὰ σοβαρὴ ἐπιδημία πανούκλας μαστίζει τὴ Βενετία ἀπὸ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1575 μέχρι τὸν Ἰούλιο τοῦ 1577· ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλης μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιδημίας, ἀπὸ 170.000, ποὺ ἦταν πρὶν, κατεβαίνει στοὺς 120.000 κατοίκους. Βλ. DANIELE BELTRAMI, Storia della popolazione di Venezia dalla fine del secolo XVI alla caduta della Repubblica, Padova 1954, σ. 57. Στὴν προκειμένη περίπτωση ὅμως τὸ θανατικὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ '68 καὶ μάλιστα κορυφώνεται, ὄχι τὸ '75, ἀλλὰ τὸ '73. Νὰ πρόκειται ἄραγε γιὰ κάποια ἄλλη ἐπιδημία ἐντοπισμένη στὴν ἑλλ. Κοινότητα; Φαίνεται μᾶλλον ἀπίθανο.

τῶν τεναγῶν καὶ οἱ δυσκολίες προσαρμογῆς στὸ νέο περιβάλλον ἀποτελείωναν τοὺς πιὸ ἀδύνατους ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δυστυχημένους. Πιθανὸν ὅμως ἢ πραγματικὴ αἰτία αὐτῆς τῆς ἀύξεσης τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νεκρῶν νὰ βρῖσκεται κάπου ἄλλοῦ, ποὺ ὅμως αὐτὴ τῆ στιγμῇ μᾶς διαφεύγει.

Στὶς ἐπόμενες σελίδες δίδονται πρῶτα οἱ δύο κατάλογοι μὲ τίς μνεῖες τῶν νεκρῶν. Ἀκολουθοῦν οἱ σημειώσεις σ' αὐτοὺς (ἀριθ. 52-99) καὶ στὸ τέλος τὰ εὑρετήρια τῶν ὀνομάτων.

Α'. ΕΝΤΑΦΙΑΣΜΕΝΟΙ ΣΤΟ CAMPO DEI GRECI *

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Πληρώσει δ. . .	Ποσὸ		Ἐνδειξη
					Α. L. S.	Reg. φ.	
1	1536 Ἰουν. 25	Duo chorpi	—	Fio de mistro Stefano	2	8	68 4 ^v
2	Ἰουλ. 5	Lionora de Ligoti ⁵²	Κέζουρα	(vacat) Canal	6	4	» 5 ^v
3	1537 Μαρτ. 11	Uno chorpo	—	Francesco dal Jantte	3	»	» 10 ^v
4	Ἀπρ. 3	Uno morto	—	—	3	»	» 10 ^v
5	» 18	Dimitri Logara	—	—	42	8	» 41 ^v
6	Ἰουν. 24	Dimitri	—	Al[ej]sio Laschari Paleologo	20	5	» 41 ^v
7	» »	Antonio	—	» »	»	»	» 41 ^v
8	» »	Zorzi	—	» »	»	»	» 41 ^v
9	Ὀκτ. 7	Uno morto	Νεζρίτιο	—	42	»	» 12 ^v
10	» Νο. 18	Dona Frosina	—	—	1	6	» 13 ^v
11	1538 Φεβρ. 24	Uno chorpo ⁵³	—	Dimitri Rijo	18	4	» 14 ^v
	(m.v. ⁵⁷)						
12	1538 Δεκ. 22	Nicolo	Ζάκουθος	sior (vacat)	6	»	» 18 ^v
13	» »	Domenigo Doria	—	Jeronimo Mustro	12	4	» 18 ^v
14	1539 Ἰουλ. 6	Paulo Corttaci ⁵⁴	—	—	3	»	» 23 ^v
15	» » 26	Bortollo Curajer	Κύρος	—	1	6	» 23 ^v
16	» Ἀγ. 8	Juan	Mar major	—	3	»	» 23 ^v
17	» Νο. 19	Anttonio Jeneri	—	—	7	16	» 28 ^v
18	1540 Φεβρ. 21	(vacat) chomitto	Κύθηρα	Andrea Chrisolura	2	10	» 39 ^v
	(m.v. ³⁹)						
19	» » 25	Sior (vacat)	—	—	1	4	» 40 ^v
20	1540 Μαρτ. 2	Dimo di Piero	Κέζουρα	Michali Rartturo	3	»	» 40 ^v
21	» » »	Galeajo, galeotto	»	—	2	8	» 42 ^r
22	» » 13	Michali Rartturo ⁵⁵	»	—	7	4	» 42 ^v
23	» » 19	Dona Challi	—	—	6	»	» 42 ^v
24	» » 22	Marcho Jechli	—	—	6	»	» 43 ^v
25	» Μαρτ. 2	Spiro Machri	—	—	6	»	» 46 ^v
26	1542 Μαρτ. 18	Fio di Marco Danassi	—	Jorji Androni da Napoli	3	»	» 54 ^v
27	» Ἀπρ. 9	Madona Bochalina	—	Marco Danassi	6	4	» 62 ^v
28	1543 Ἰουλ. 27	Iani Coresi ⁵⁶	—	—	1	16	» 69 ^v
29	» Δεκ. 3	Dona Ana	—	Papa Nofrio	2	8	» 72 ^v

* Στὴ στήλῃ τοῦ καταβληθέντος ποσοῦ οἱ συντομογραφικαί σημειώσεις : Δ. = δουράτα, L. = λίρες, S. = σολδάτα.

	Ἡμερομηνία πλήρωσις	Νεκρός	Τύπος καταγωγῆς	Πληρώσει δ... Jeronimo Marjolo, perchulato Jeronimo da Venesia, comitto Dimo Comi da Corfù Zorzi Pagidi ⁵⁸ Dona Regina I heredi Dona Fiorenja Marco Sfachiotti, patron ⁶⁰ Piero Condoleo Antonio, tiraoro Christodulo Sifando Misser Assani Anastasio Porfiro Stathi Macri ⁶³ Nicolo Danasi da Napolli	Ποσὸ		Ἔγδαση S. Reg. φ.	
					A.	L. S.		
30	1543 Δεκ. 23	Marcho Cornar	Κύριος	Jeronimo Marjolo, perchulato	33	16	68	75 ^v
31	» »	Dona Maria	—	Jeronimo da Venesia, comitto	2	10	»	75 ^v
32	1544 Φεβρ. 11 (m.v. '43)	(vacat)	—	—	6	»	»	79 ^r
33	1544 Μαρτ. 3	Thodora Comi ⁵⁷	—	Dimo Comi da Corfù	1	16	»	78 ^v
34	» » 20	Marco Strilija	—	Zorzi Pagidi ⁵⁸	6	»	»	79 ^v
35	» Μαρτ. 4	Marco, jenero di Regina	—	Dona Regina	4	»	»	82 ^v
36	» » 19	Moger di Marin, sartor	—	—	3	»	»	82 ^v
37	» » »	Marco	Μογεμβρατζ	—	6	»	»	82 ^v
38	» Αὐγ. 6	Andrea Analivado	Πόρος	I heredi	1	16	»	83 ^v
39	» Ὀκτ. 5	Dona Fiorenja ⁵⁹	—	Dona Fiorenja	3	»	»	83 ^v
40	» » 12	Padre di Marco Sfachiotti	—	Marco Sfachiotti, patron ⁶⁰	6	»	»	83 ^v
41	» » 14	Marin, sartor	—	—	1	»	»	83 ^v
42	1545 Ἰαν. 25 (m.v. '44)	Dona Bella	Ναύπλιο	—	6	4	»	84 ^v
43	Marino Androni	—	»	—	24	»	»	87 ^v
44	1545 Μαρτ. 27	Zorzi Bastia (:)	—	—	3	»	»	87 ^v
45	» » 31	Marco	Κέρκυρα	—	3	»	»	88 ^v
46	» Μαρτ. 4	Marco	Μοριάς	—	2	»	»	88 ^v
47	» » 15	Zuan Fameliti	—	—	6	»	»	89 ^v
48	» » 28	Marco Androni	—	—	6	4	»	89 ^v
49	» Ἰουν. 6	Georgaji Franchopulo	Ναύπλιο	—	6	»	»	89 ^v
50	» » 14	Uno	—	Piero Condoleo	3	»	»	89 ^v
51	» Ἰουλ. 26	Dimitri Unglesi	Γιάννενα	—	6	»	»	89 ^v
52	Δεκ. 26	Christodulo Sifando ⁶¹	Νεώπρατος	Antonio, tiraoro	6	18	»	93 ^v
53	1546 Μαρτ. 4	Manusso	Κέρκυρα	Christodulo Sifando	12	8	»	93 ^v
54	» » 12	Chiara, moger di Martin Milioti ⁶²	Μήλος	—	3	»	»	93 ^v
55	» » 25	Antonio, mariner	—	Misser Assani	6	»	»	95 ^v
56	» » 31	Maria, madre del Bello	—	Anastasio Porfiro	3	»	»	95 ^v
57	» » »	Agustin Schiadopulo	Ναύπλιο	Stathi Macri ⁶³	6	»	»	95 ^v
58	Σεπτ. 29	Juan	—	—	2	8	»	100 ^v
59	» Ὀκτ. 17	Marin	—	—	2	»	»	100 ^v
60	» » 20	Nicolo Maniatti	—	—	2	8	»	100 ^v
	1547 Ἰαν. 31 (m.v. '46)		Ναύπλιο	Nicolo Danasi da Napolli	6	4	»	102 ^v

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Πληρώσει δ...	Ποσό		Ἔνδειξη
					Δ. Λ.	Σ. Reg. φ.	
64	1547 Φεβρ. 12	Mattio	Μῆλος	—	3	68	102 ^v
62	» Μαρτ. 27	Michalli Varda	—	—	3	»	102 ^v
63	» Ἀπρ. 29	Rosandra Ralena	—	—	3	»	104 ^v
64	1550 Μαρτ. 13	Uno povereto	—	—	1	4	4 ^v
65	» » 19	Una sepultura	—	Zorzi da Lepanto	1	12	» 4 ^v
66	» » »	Uno poveretto	Zάκυνθος	—	1	4	» 4 ^v
67	» Ἀπρ. 1	Una seplittura	—	—	1	12	» 6 ^r
68	» Ἰουν. 8	Fio de mastro Stamati	—	—	1	4	» 11 ^r
69	» » 14	Fio de mastro Michalli Maniatti	—	—	4	16	» 11 ^r
70	» Ὀκτ. 11	Ttarabotto ⁶⁴	—	Sua chuniada	1	—	» 17 ^r
71	» Νο. 30	Andrea Llichudi ⁶⁵	—	Andrea Llichudi	1	—	» 18 ^v
72	1551 Φεβρ. 8 (m.v. '50)	Moger di Antonio Aseni	—	Antonio Aseni dito Furo	3	14	» 21 ^r
73	» » 18	Fio de Michali spader	—	Michali, spader	3	»	» 21 ^v
74	1551 Μαρτ. 3	Dimittri	Villa Grade	—	5	12	» 25 ^v
75	» Ἀπρ. 6	Dimitri	—	—	7	14	» 28 ^r
76	1552 Ἰαν. 31 (m.v. '51)	Cattarina	Μῆλος	—	7	16	» 33 ^r
77	1552 Μαρτ. 2	Fia de Juane Comita	—	—	3	2	» 34 ^r
78	» » 13	Sior (<i>vacat</i>)	Κώπος	Manolli Scilavo	13	14	» 34 ^v
79	» » 20	Iani Apostolli	Ναύπακτος	—	8	»	» 35 ^v
80	» Ἀπρ. 3	Bendini	—	—	7	10	» 36 ^r
81	» » 6	Dona Chiara del capitano Bedeni	—	Nicolo Manessi	7	10	» 37 ^r
82	» » 8	Antonio Masarachi	Κέρκυρα	Manolli Scilavo	3	5	» 37 ^r
83	» » 21	Xeno	»	—	3	»	» 38 ^r
84	» » 28	Francaninto (:)	»	—	1	—	» 38 ^r
85	» Μαΐου 22	Consorte de Lasari	»	—	2	8	» 39 ^r
86	» Ἀπρ. 28	Uno putto	»	—	1	16	» 40 ^v
87	» Σεπτ. 4	Figlioli di Jacomo Murmuri ⁶⁶	»	—	1	16	» 41 ^r
88	» » »	Uno corpo	»	Manoli Scilavo	2	8	» 41 ^r
89	» » »	Patignoti	»	—	6	»	» 41 ^r
90	» » »	Un fantolin	»	Herculeo, vicario	1	4	» 44 ^v
91	» Νο. 6	Nicolo Mudarmo	»	Zorzi Aiobanditi ⁶⁷	1	10	» 42 ^r
92	» » 30	Andrea Bel'amar	»	Nicolo Agapito	4	»	» 42 ^v

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Πληρώσει ὁ...	Ποσό		Ἔνδειξη
					Δ. Λ.	Σ. Reg.	
93	1552 Νο. 30	Marina, fia de sior Andrea	Μεθώνη	Herculeo, vicario	4	16	2 42 ^v
94	1553 Ἰαν. 4 (m.v. '52)	Zuan Sculogenti	—	»	1	16	» 44 ^r
95	» » »	Fia di Zorzi, sartor	—	»	1	16	» 44 ^r
96	» » »	Un putto	—	»	—	17	» 44 ^r
97	» » »	Zorzi	Κέρκυρα	»	2	8	» 44 ^r
98	1553 Ὀκτ. 15	Fiolo de Giorgilla Griva	—	»	3	»	» 48 ^r
99	» » 17	Zuan Coresi	—	»	6	4	» 48 ^r
100	» Νο. 9	Uno puto	—	»	1	3	» 48 ^r
101	1554 Μαρτ. 9	Antonio, schriuan del galion de Ca- churi	—	»	—	—	»
102	» Ἰουν. 10	Marietta, relicta di Leo da Modon	—	Marco Lanza	1	3	» 51 ^v
103	» » »	Moise Sguromalina ⁶⁸	—	Dimitri di Michali Cechri	—	8	» 55 ^r
104	» » »	Antonella Contfestabella	—	»	5	»	» 55 ^r
105	» » 16	Dimitri, peotta	Ζάκυνθος	»	3	»	» 55 ^r
106	» » 29	Dona Eugenchì	—	»	1	10	» 55 ^v
107	» Σεπτ. 14	Antonio da Rodi	—	Zorzi, suo fratello	1	12	» 2 ^v
108	» Ὀκτ. 28	Fantolina di Stamati	—	»	—	3	» 3 ^v
109	» Νο. 11	Uno da Lepanto	—	Jorgila Culiza (Χανιά)	—	12	» 8 ^r
110	» Δεσ. 30	Theodosio Eugenchico	—	»	3	5	» 9 ^r
111	1555 Μαρτ. 13	Marieta Sifando	—	papa Toma	4	16	» 9 ^r
112	» Ἀπρ. 5	Alvise	Κέρκυρα	»	3	»	» 9 ^r
113	» » 7	Uno	—	»	1	16	» »
114	» » »	Manoli Selavo	—	»	6	4	» »
115	» » 21	Theodorin Allamano	—	Nicolo Xenueicho	1	4	» »
116	» » »	Michali	—	»	8	4	» 13 ^v
117	» Μαρτ. 5	Uno	—	Maria da Sifanto	4	8	» 14 ^v
118	» Ἰουν. 30	Maria	—	»	3	2	» »
119	» Ἰουλ. 7	Uno fantolin	—	Sior (vacat) Cechri	6	14	» 17 ^r
120	» Σεπτ. 25	Uno homo	—	»	2	18	» 17 ^v
121	» » 29	Uno fantolin	—	»	7	10	» 19 ^v
122	» Νο. 21	Uno cristian	—	»	3	»	» »
123	» » »	dona Chiminu	—	»	—	—	» »
124	» Δεσ. 22	Zorzi Stigni	—	»	5	»	» 21 ^v

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταργουῆς	Πληρωόμεναι ὁ...	Ποσὸ		Ἔνδειξις Reg. φ.
					Δ. Λ. Σ.	Reg. φ.	
125	1556 Ἰαν. 19 (m.v. '55)	Fio del Velona	—	—	1	16 87	22v
126	» Φεβρ. 1	Zuan	Μῆλος	—	3	»	»
127	1556 Μαρτ. 18	Stefo Corognia	—	—	8	»	23v
128	» Ἀπρ. 7	Sior (<i>vacat</i>) Cipriotto	Κύπρος	—	6	14	» 24v
129	» Ἀγ. 16	Francesco	—	—	3	»	8v
130	» Νο. 1	Dona Angelina	—	papa Thomaso	6	16 87	40r
131	» 15	Theodoro Alogatora	—	Zuan Jonoma	7	4	» 40v
132	1557 Μαρτ. 11	Ilia	Καζαμπάττα	Zorzi Pindi	8	2	» 45r
133	» Ἰουν. 13	Grigorio Savatiano	—	Nicolo Carlo	1	16	» 47r
134	» Ὀκτ. 31	Zorzi Siriano, peotta	—	—	1	16	» 52v
135	» Δεκ. 30	Simon	Ζάκωνθος	Zorzi da Napoli	1	16	» 53v
136	1558 Ἰαν. 1 (m.v. 57)	Mogliar di Jeronimo Todescho	—	Jeronimo Todescho	8	»	» 54r
137	» »	Zuana, consorte di Rado Lustine	—	Dimitri di Michali Cechri	2	8	»
138	» » 30	Elena, consorte di Andrea Squerario	—	Dimitri Cechri	1	4	» 55r
139	» Φεβρ. 25	Paulo Calobuchi	Χζωνά	Nicolo Xenucticho	7	8	» 55v
140	1558 Ἀπρ. 1	Lodovicho	Ζάκωνθος	Da uno	1	»	» 57r
141	» » 5	Sior (<i>vacat</i>)	—	Zorzi Someriti	7	10	» 57v
142	» » 24	Dona Comita	—	—	4	16	» 58r
143	» Μαρτ. 15	Mathio Flocha	—	Nicolo Pelechassi	7	»	» 59v
144	» Ἰουν. 19	Constantino fiollo di Chirana Chielmi	—	Chirana relicta di Piero Chielmi	10	»	» 60r
145	» » 25	Neza di Thomaso Marchopullo ⁶⁹	—	Zorzi Someriti	13	12	»
146	» Ἀγ. 6	Uno	—	—	3	»	» 62r
147	» » 25	Elena Zuchiena	—	Francesco di Nicolo cipriotto	6	16	» 63v
148	» Σεπτ. 4	Nicolo	Μῆλος	Manoli di Naxia	8	2	» 63v
149	» Ὀκτ. 9	Una dona	—	—	3	»	» 64r
150	» Δεκ. 18	mastro Antonio	Κέζουρα	Jacomo di Antonio	6	14	» 65v
151	1559 Ἰαν. 22 (m.v. '58)	Leandro Zebetton ⁷⁰	—	Leandro Zebetton	33	16	» 66r
152	» Φεβρ. 18	Fia di Galopitasi	—	sior Anagnosti	6	4	» 66v
153	» » 24	Zorzi (<i>vacat</i>)	—	papa Costantino	1	»	»
154	1559 Ἀπρ. 21	Una dona	—	—	1	»	» 69r
155	» » 23	Manoli Galuci	—	—	1	16	» 70r

	Ἡμερομηνία πλήρωσις	Νεκρός	Τόπος καταταφῆς	Πληρόναι ὁ...	Ποσὸ		Ἔνδειξη	
					Δ. Λ. Σ.	Reg.		
156	1559 Ἰ. Απρ. 25	Dimitri Cuci	—	Nicolo Pelecassi	1	1	87	70 ^r
157	» Μαρτ. 4	Un corpo	—	—	»	16	»	70 ^v
158	» » 7	Un fradello Servo	—	—	»	14	»	»
159	» Ἰουλ. 4	Dimo	Γιάωννα	Michali Varvessi	1	2	»	71 ^r
160	» » 41	Dona Morisca	—	Dimitri Cechri	»	8	»	71 ^v
161	» » 24	Jacomi, patron	—	Manoli Calogera	»	8	»	72 ^r
162	» Ἰουλ. 9	(vacat)	—	Manoli Gionoma	»	8	»	73 ^r
163	» » 23	Una dona	—	—	»	2	»	73 ^v
164	» » 30	Putta di dona Pasquina	Κέρκυρα	Antonio Coressi	»	8	»	»
165	» Σεπτ. 5	Andrea German	»	papa Costantin	»	3	»	19 ^r
166	» » 6	Maria Furtunena	—	»	»	6	»	»
167	» Δεκ. 24	Uno puoto	—	—	»	2	»	21 ^r
168	1560 Ἰαν. 13	Uno	—	—	1	2	»	21 ^v
	(m.v. '59)					13 1/2		
169	1560 Σεπτ. 20	Marula	Ζάκυνθος	—	»	8	»	87
170	» » »	Uno morto	—	—	»	5	»	»
171	» » 18	Uno puoto	Νάοπλο	—	»	2	»	28 ^v
172	» Νο. 23	Zuane Magniatti	—	—	1	5	»	29 ^r
173	» » »	Sior (vacat)	—	—	»	6	»	»
174	» Δεκ. 16	Uno puoto	—	—	»	2	»	30 ^v
175	1561 Μαρτ. 25	Matigo di dona Eugeno	—	Eugeno da Napoli	»	3	»	35 ^r
176	» Ἰουλ. 25	Zanima, madre di Alvise Nani	—	Zuane Triandafilo	»	4	»	36 ^v
177	» Ἰουλ. 6	Padre di sior Magniatti	—	sior (vacat) Magniatti	2	1	»	»
178	» Σεπτ. 11	Maria	Μήλος	papa Nicolla	»	4	»	38 ^r
179	» » 27	Fratello di sior Chirizi	—	(vacat) Chirizi	»	3	»	»
180	» Ὀκτ. 2	Una dona	—	Zuan Someritti, sartor	»	4	»	»
181	1562 Φεβρ. 10	Una dona	—	—	1	4	»	110 ^r
	(m.v. '61)					45		
182	1562 Μαρτ. 31	Una sepoltura	—	—	»	3	»	41 ^v
183	» Ἀπρ. 19	» »	—	—	»	8	»	42 ^v
184	» Ἰουλ. 26	» »	—	—	»	5	»	42 ^v
185	» Νο. 1	» »	—	—	»	2	»	43 ^v
186	» Δεκ. 20	» »	—	—	»	8	»	»
187	1563 Ἰαν. 6	Arseni Bazarò	—	Nicolo Cozica	»	1	»	44 ^v
	(m.v. '62)			Zuane Camila, fauro	»	1	»	45 ^r

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Πατρώνει δ... .	Ποσὸ		Ἔνδειξι Reg. φ.	
					Α. Λ.	Σ.		
188	1563 Ἰαν. 17	Zorzi Curmulisi 71	—	—	1	2	7	45 ^r
189	» 24	Nicolo Comitla	—	—	—	—	»	»
190	» Μαρτ. 14	Una sepoltura	—	Ilizo da Corfù	4	4	10	46 ^r
191	» 19	Uno Zipriotto	Κύπρος	Alleandro Zebetto	1	1	13	»
192	» Ἀπρ. 9	Una sepoltura	—	—	6	6	»	47 ^r
193	» 23	Amida di Dimo Zelaitti 72	—	Dimo Zelaitti	3	3	»	47 ^v
194	» »	Una sepoltura	—	—	3	3	87	119 ^r
195	» Ἰουν. 13	Nicolo Comita, patron	—	Jacomo Curumelli	31	31	»	120 ^r
196	» Σεπτ. 19	Michali	—	—	7	7	»	123 ^r
197	» Δεσ. 12	Charo Zacharatto	Χανιά	—	1	1	12	3
198	1564 Ἰαν. 9	Piero Pesaro	—	—	1	1	8	87
199	(m.v. '63)	sior (vacat)	—	—	3	3	3	54 ^r
200	» 25	Stamati Masarachi	—	—	1	2	12	»
201	» 28	Michiel Spartino	—	—	1	1	4	»
202	» 29	Stella, consorte di Francesco	Κύπρος	—	1	1	16	»
203	» Δεσ. 31	Alessandro Varsamo	Ζάκυνθος	—	2	3	87	140 ^r
204	» »	Anuda	Κέρκυρα	—	»	»	»	»
205	1565 Φεβρ. 2	Zuan	Ζάκυνθος	—	2	2	19	3
206	» »	Piero Maguluchia	Κύπρος	Marco dal Suro	7	7	»	»
207	1565 Μαρτ. 23	Manoli Rizzo	—	—	1	1	16	»
208	» Ἰουν. 13	Fiol del (vacat) Bua	—	—	2	2	8	»
209	» Ἰουλ. 29	Michiel Monovassioti	—	—	7	7	16	3
210	» Νο. 18	Loiso Clono	Κύπρος	—	1	2	8	87
211	1566 Ἰαν. 27	Doi sepulture	—	—	2	2	8	87
212	(m.v. '65)	Una sepultura	—	Zuane, sartor	3	3	»	150 ^v
213	» Φεβρ. 17	Una sepultura	—	dona (vacat)	4	4	»	»
214	1566 Μαρτ. 1	Antonio	Νάυπλο	Zorzi de Marin da Napoli	3	3	3	61 ^r
215	» » 3	Doi fantolini	—	{ Andrea Carnavacha	2	14	»	»
216	» » 31	Uno morto	—	{ Francesco di Nicolò de Cipro	1	5	87	153 ^r
217	» Ἀπρ. 15	Una sepultura	—	{ Nicolò Cocoli	5	5	»	154 ^v

	Ἡμερομηνία παράγραφος	Νεκρός	Τόπος καταγραφῆς	Πληρώνει ὁ...	Ποσό		Ἔνδειξη Reg. φ.
					Δ. Λ. Σ.	Α. Ι. Σ.	
218	1566 Μάρτ. 26	Elenna Cuscutelli	—	—	6	87	156v
219	» Ἰουν. 4	Fioflo di Bernardin barbier	—	—	5	44	63r
220	» » 14	Theodoro	Πάριος	Vettor, barbier	6	16	158v
221	» Ἀύγ. 29	Nicolo	Πέθουνο	—	6	6	64r
222	» Σεπτ. 13	Fiolia di Zuane Schilici	Κέρκυρα	Zorzi Spano	6	»	»
223	» » 19	Balli	Caramania	—	—	»	»
224	» Δεξ. 22	Nicolo Trombetta	—	—	36	»	65r
225	» » »	sior (<i>vacat</i>)	—	—	7	4	»
226	1567 Φεβρ. 9 (m.v. '66)	Marulla Velonu 73	—	Zorzi dal Egena	16	»	66r
227	1567 Μαρτ. 8	Zuane	Ζάκυνθος	Fra Parthenio	3	»	66v
228	» » 16	Costantin Nicocoppo	—	Manusso Crissi	5	8	67r
229	» » 24	Bernardin Lemetto	—	Nicolo Lemetto	9	»	67v
230	» Ἀπρ. 20	Costa Burro	Ἄφρα	Zorzi Salvagno, patron	6	4	68r
231	» Μάρτ. 11	Filippo	Κεφαλληνία	—	1	2	68v
232	» » 8	Zuane di Marco	Κύπρος	—	6	»	69r
233	» » »	Uno putto di sior Lutio	—	—	3	4	»
234	» Ἰουλ. 6	Manea Clapuzorchi	Χάονδακας	Zorzi Batha 74	1	16	69v
235	» Ἀύγ. 3	Jacomo di Agustini	—	—	7	4	70r
236	» » »	Dimitri, garzon	Ζάκυνθος	Zuane Litarcho	6	»	»
237	» Νο. 2	Una sepoltura	—	Zuane Nonzollo	6	»	173r
238	» Δεξ. 16	sior (<i>vacat</i>)	Χάονδακας	—	6	»	173r
239	» Δεξ. 28	Maria	Νάπλι	—	5	5	71r
240	1568 Ἰαν. 4 (m.v. '67)	Doi fanzuli	—	Dimo Liatta, patron	4	»	71v
241	» » 11	Un corpo	—	—	1	4	»
242	» » 15	Consorte di Nic. Sagnano spader	—	—	2	1	»
243	» Φεβρ. 22	Un fantolin del Eparcho	—	—	4	12	»
244	1568 Μαρτ. 3	Madona di Nic. Cornelletto	—	Nicolo Cornelletto	5	11	72r
245	» » 10	Uno Albanese	—	—	14	»	»
246	» » 24	Stamati Cathicura	—	—	2	18 ¹ ₂	»
247	» » 31	Dona (<i>vacat</i>)	—	—	1	8	72v
248	» Ἀπρ. 3	Cattero Calcomatta	Κέρκυρα	—	1	4	177v
249	» Μάρτ. 4	Una dona	—	Antonio Paniperi	3	2	178r
			—	—	6	4	73v

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Πηρόνει ὁ...	Ποσό		Ἔνδειξη Reg. φ.
					Δ.	Λ. Σ.	
250	1568 Μάρτ. 25	Andrea	Ζάκυνθος	—	8	3	73v
251	» » 29	Theodosio Gericho	—	—	5	»	»
252	» » »	Uno fantolin	—	Fio di sior Antonio Epareho	7	»	»
253	» Ἰουλ. 27	Fia del Carnavacha	—	papa Constantin	6	»	74r
254	» Ἰουλ. 28	Uno putto	—	—	2	»	74v
255	» Αὐγ. 5	Giani Vlissidi, mariner	—	—	4	»	74v
256	» Σερτ. 8	Dona Theodora	—	*	6	487	182v
257	» Ὀκτ. 14	Dona Theodora	—	—	1	163	75v
258	» » 26	Fia di Zorzi Salvagno	—	—	1	10	»
259	» Νο. 14	Parasceva	Ζάκυνθος	Piero Dorisa	1	487	185r
260	» » »	Madre di Piero Dorisa	—	—	5	»	»
261	» Δεκ. 24	Cosma Sarandino	—	—	6	»	187r
262	1569 Ἰουν. 16 (m.v. '68)	Giani Psoro	Κέκυρα	—	6	»	187v
263	» » »	Lorenzo	»	—	4	»	»
264	» » 18	Jacomo Bafo	»	—	6	4	»
265	» » 19	Zuane Carchatiano	—	Lorenzo di Fernando Baretter	33	12	»
266	» » »	Bernardo Sinciticho	—	—	1	4	188r
267	» Φεβρ. 12	Niccolo Suriano	—	—	5	5	»
268	» » 14	Zuane	Ζάκυνθος	—	5	»	»
269	» » 20	Giani Rofalletti	—	Mathio Germani	6	4	»
270	» » »	Nicelo Calavro	—	—	1	16	»
271	» » 27	Consorte di Carnavacha	—	sior Carnavacha	1	4	188v
272	1569 Μαρτ. 11	Nona del Corner	—	—	6	»	»
273	» » 19	Fiol di Fraggia, sansser	—	—	3	3	77r
274	» » 28	Uno putto	—	—	6	4	189r
275	» Ἀπρ. 10	Contarina	—	—	3	87	»
276	» » 16	Matina, moglie di Michali spader	—	—	4	»	»
277	» Μαρτ. 8	Janulli	—	—	11	»	189r
278	» » 30	Dimitri	Κύθηρα	—	3	12	»
279	» Ἰουν. 15	Uno putto	—	sior Giani	2	12	189v
280	» » 24	Costanti, sartor	—	—	2	12	190r
281	» Ἰουλ. 3	Theodosio, fio di Zorzi Vretto	—	—	2	12	»
282	» Αὐγ. 19	Dimitri Eugenio	Νεώριο Κορώνη	—	10	»	190v
					14	»	191v

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος σαταγωγῆς	Πληρώνει δ... Zuane, sartor Zorzi (vacat) Antonio Paniperi Nuntio Siguro	Ποσὸν		Ἔρδειξη ῥ. Reg. φ.
					Δ.	Σ.	
283	1569 Ὀκτ. 16	Uno fantolin	—	—	1	4	87 193 ^r
284	» No. 41	Fiol di Zuane, sartor	—	—	1	4	» »
285	» » 45	Zorzi	Κέρκυρα	—	1	4	» » 193 ^v
286	» » 16	Fia del Zorzi	Κέρκυρα	—	3	2	» » 193 ^v
287	» » 26	Profitti	Μονεμβασία	—	1	4	» » »
288	1570 Ἰαν. (m.v. '69)	Fiol di Dimiri, spader	—	—	3	»	» » 195 ^r
289	» Φεβρ. 3	Zorzi Dracho	—	—	1	4	» » »
290	» » 8	Frosini monacha, ditta Velonu	—	—	1	4	» » 195 ^v
291	» » 19	Fernardo	Κύπρος	—	6	»	» » »
292	1570 Μαρτ. 8	Dimo Scandali	—	—	6	5	» » 196 ^v
293	» » 25	Uno fradello	—	—	3	»	» » »
294	» » »	Una dona	—	—	6	4	» » »
295	» » »	Zuane Cacia	—	—	6	4	» » »
296	» » 4	Zuan Lindiaco	—	—	42	10	» » 197 ^r
297	» » 25	Thomaso	Κύπρος	—	6	4	» » 198 ^r
298	» » 27	Zorzi Sfachiotti	—	—	6	»	» » »
299	» » »	Zuane Truraci	Ναύπακτος	—	18	12	» » »
300	» Μαρτ. 9	Aleandro Zebetton	—	—	1	4	» » »
301	» » 10	Francesco Mauriza	—	—	6	»	» » »
302	» » »	Antriana Chiona	Κέρκυρα	—	6	»	» » »
303	» » 13	Catterina Demonogiani	—	—	13	8	» » 198 ^v
304	» » 19	Legni tis Marias	—	—	6	5	» » »
305	» » 22	Fio di Marco Batha	—	—	1	4	» » »
306	» » 29	Una sepoltura	—	—	6	4	» » 199 ^r
307	» Ἰουλ. 4	Piero Dorisa, sartor	—	—	1	4	» » »
308	» » 8	Cattarina Biasena	—	—	6	4	» » 199 ^v
309	» » 10	Stefo Argiro	Κέρκυρα	—	7	»	» » »
310	» » 18	Theodoro	Ναύπακτος	—	1	4	» » 200 ^r
311	» Αβγ. 29	Una fantolina	—	—	1	10	» » »
312	» Σεπτ. 3	Doi fantolini	—	—	2	2	» » 200 ^v
313	» Ὀκτ. 15	Uno fantolin	—	—	2	8	» » 201 ^r
314	» No. 1	Antonio	Μήλος	—	1	4	» » 201 ^v
315	» Δεζ. 28	Fia di massera di Nuntio Siguro	—	—	4	4	» » 203 ^v

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Πληρώσει δ . . .	Ἰσοδ.		Ἔνδειξι A. L. S. Reg. φ.
					A.	L.	
316	1571 Ἰαν. 24 (m.v. '70)	Uno fantolin	—	—	2	887	204r
317	» Φεβρ. 1	Ercullo, sartor	—	—	1	4	» 204r
318	» » 27	Figliolo di Zacharia Garidi	—	Zacharia Caridi	3	3	79v
319	» » 28	Una dona	—	Stavrachi Vatramo	1	16	» »
320	1571 Μαρτ. 7	Michali Magnatto	Ναύπλιος	—	1	4	» 80r
321	» » 22	Vicenzo	Μύζονος	—	1	4	» 82r
322	» Ἀπρ. 28	Piero	—	—	1	4	» 82v
323	» Μαΐου 20	Estatio Sotira	—	—	2	»	» »
324	» » »	Nichietta	Zάκυνθος	—	7	4	» 211r
325	» » »	sior (<i>vacat</i>)	—	—	1	4	» 83r
326	» Ἰουν. 24	Michiel Cosma	—	—	1	4	» 84r
327	» » »	Nicolo Nassin ⁷⁵ , sartor	—	—	1	4	» »
328	» Ἰουλ. 8	Agapilo Cypriotto	—	—	1	4	» »
329	» » 27	Fiol di Nicolo Stavrianò	—	—	1	4	» »
330	» Σεπτ. 2	Una massera	—	—	1	4	» »
331	» » 8	Fiol di Z. Drosalo	—	—	1	4	» 84v
332	» Δεξ. 2	Dona Paxini	—	—	1	4	» 86v
333	1572 Ἰαν. 4 (m.v. '71)	Helena Lopesi	—	—	1	16	» 87v
334	1572 Μαρτ. 16	Rosa	Κέρκυρα	—	1	4	» 88r
335	» Ἀπρ. 8	Francesco Eugenio	—	—	1	4	» 89r
336	» Μαΐου 10	Marieta Dignachera	Κέρκυρα	—	4	8	» 90r
337	» » 18	Margarita	Ναύπλιο	—	4	4	» »
338	» » 20	Una putta	—	—	2	8	» »
339	» Ἀύγ. 3	Fiol di Nutio Sicuro ⁷⁶	—	—	1	16	» 91v
340	» » 27	Xeni Diamanta	Ναύπλιο	—	1	4	» 92i
341	» » 31	Nicolo Livugni, spader	—	—	2	1	» »
342	» Σεπτ. 7	Betta, consorte di Zorzi Corogona ⁷⁷	Κύθηρα	—	5	1	» 92v
343	» » 21	Marietta Sabatopulla	Ναύπλιο	Zuan Someriti, sartor	1	1	» 93r
344	» Ὀκτ. 19	Mogier di Stavrianò, sartor	—	—	1	1	» 93v
345	» » 26	Andrea di Dimitri Pastellà ⁷⁸	—	—	1	1	» »
346	» Νο. 20	Uno putto	—	—	1	4	» 94r
347	1573 Ἰαν. 4 (m.v. '72)	Una dona	—	—	4	4	» 94v

	Ἡμερομηνία πλήρωμης	Νεκρός	Τύπος καταγωγῆς	Πληρώσει δ. . .	Ἡσός		Ἔγγραφο
					A. L. S.	Reg. φ.	
348	1573 Ἰαν. 25 (m.v. '72)	Una sepoltura	—	—	1	10	3 94 ^v
349	» Φεβρ. 4	Andrea Dorisa	—	Andrea Germani	4	16	» »
350	» » 4	Fiol di Antonio Agrimi	Ναύπλιο	—	3	»	» » 95 ^r
351	» » 8	Lugretia	—	—	6	16	» »
352	» » 18	Donna del Curumali	—	—	4	»	» »
353	» » 22	Luca Siriano	Σῆρος	—	6	1	» » 95 ^v
354	1573 Μαρτ. 19	Z. Trandafilo 79	—	Luca Suduri	10	»	» » 96 ^r
355	» » 25	Michali	Μομφρατζ	—	6	»	» »
356	» » 26	Una dona	—	—	4	4	» »
357	» » 29	Una sepoltura	—	—	1	»	» »
358	» » »	Marula, consorte di Costanti Culuri	—	—	1	»	» »
359	» Ἀπρ. 17	Una sepoltura	—	—	6	4	» » 234 ^v
360	» » 26	Un Candiotto	—	—	3	»	» » 96 ^v
361	» Μάτου 11	Alissandro Rizzo	Χάνδακκας	Michiel Cimbli	7	»	» » 236 ^r
362	» » 12	Uno morto	—	—	1	16	» » 97 ^r
363	» Ἰουν. 20	Una vecchia del Contarini	—	—	1	4	» »
364	» » »	Una dona	—	—	5	4	» » 98 ^r
365	» » »	D. Cypriotto	Κύπρος	—	4	16	» »
366	» » »	Un pover homo	—	—	6	»	» »
367	» » 27	Zuane Ateniese	—	—	8	1	» » 98 ^r
368	» Αὐγ. 22	Putta di Zaco Galatà	—	—	8	1	» » 99 ^r
369	» » »	Helena Marcopulo	—	—	1	4	» » 99 ^r
370	» Σεπτ. 19	Mathia, fiola del quondam misser Piero	—	—	1	»	» »
371	» » 27	Fiola di Zorzi Batha	Ναύπλιο	—	5	»	» » 99 ^v
372	» » 28	Andriana, fiola di Alvisio	—	—	3	»	» » 101 ^r
373	» Ὀκτ. 10	Marietta, fiola di Nicolo	Verona	—	3	»	» » 101 ^r
374	» Νο. 8	Zuane	Κέζουρα	—	2	8	» » 101 ^v
375	» » 23	Nadal Mormori 80	Ζέζουθος	—	4	1	» » 102 ^r
376	» Δεκ. 11	Laura del quondam Nicolo, spader	—	—	4	16	» » 102 ^v
377	» » 20	Zanetto	—	—	2	16	» » 103 ^v
378	1574 Ἰαν. 5 (m.v. '73)	Antonio	Ζέζουθος	Costantin Callogerà	2	5	» » 103 ^v
			Μήλος	—	2	3	» » 104 ^r

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Παραδίδει ὁ...	Ποσὸν		Ἔνδειξη Reg. φ.
					Δ.	Λ. S.	
379	1574 Φεβρ. 4	Una fantolina	—	—	2	3	105r
380	» » 7	Fiolla di Luca Schiattiti	—	—	3	»	105r
381	» » 21	Anesa di Zorzi	Ναύπλιο	—	6	»	105v
382	1574 Μαρτ. 5	Luca dalla Bionda, sopracomito	Κέρκυρα	—	10	4	106i
383	» » 21	Polo di Medici	Ναύπλιο	—	2	4	106v
384	» » 26	Nicolo	Μυτιλήνη	—	4	3	106v
385	» Ἀπρ. 18	Helena da Canal	—	—	1	5	107v
386	» » 21	Agnese Barbari	—	—	1	»	107v
387	» Μαρτ. 2	Zorzi Zacona	—	—	10	1	108r
388	» » 13	Jacomo Caravella ⁸¹ , governor	—	—	1	4	108r
389	» Ἰουν. 22	Manoli	Χάνδακας	—	1	4	108v
390	» Ἰουλ. 21	Maria, mogier di Bernardin, barbier	—	—	1	4	109r
391	» » 24	Marietta Moresina	—	—	1	»	109v
392	» » 25	Nicolo Paulitino, patron	—	—	1	5	109v
393	» » 6	Fiol di Dimo, spader	—	—	1	1	110r
394	» Ἀγ. 6	Moglier del capitan Valami	—	—	1	4	110v
395	» » 19	Pulseria	—	—	1	4	110v
396	» » 26	Bernardin	Αζζωνία	—	1	4	110v
397	» Ὀκτ. 3	Fiola di Crisovergena	Χάνδακας	—	1	4	111r
398	» Νο. 18	Isabetta Rizzo	—	—	1	1	111r
399	» » 22	Manoli Lauro	—	—	2	1	112r
400	» » 23	Una sepoltura	—	—	1	4	112r
401	» » »	Alessandro, fiol di Stamati Camilafco	—	—	1	1	112r
402	1575 Ἰαν. 6 (m.v. '74)	Annetta Calauro ⁸²	—	—	6	87	261r
403	» » 30	Michali, mariner	—	—	1	4	114r
404	» » »	Vicenzo Mosi	Μονεμβασία	—	1	8	114v
405	» Φεβρ. 13	Cornelio Mormori ⁸³	—	—	1	4	»
406	1575 Μαρτ. 13	Antonio	—	—	1	4	115r
407	» » »	Dimo Perdicari	Μήλος	—	1	4	116r
408	» » 24	Zorzi	—	—	10	1	»
409	» » 25	Felippo Staso	Αἰώνια	—	1	4	116v
410	» Μαρτ. 25	Zorzi Oliverio	Belgrado	—	20	»	»
411	» Ἀπρ. 1	Sara, consorte di Zorzi Corogona	—	—	4	»	»
411	» » »	—	—	—	3	»	»

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγορῆς	Πληρώνει ὁ...	Ποσό		Ἔνδειξη
					Δ. Λ.	Σ. Reg. φ.	
412	1575 Ἰουν. 19	Fio di Nicolo Sagniano	—	—	1	4	3 118 ^r
413	» Ἰουλ. 24	Ana Zacona	—	—	12	1	4 » 119.
414	» Σεπτ. 18	Zorzi Xisti	—	—	1	2	» » 119 ^v
415	» » 24	Madona Scrisena	—	—	6		» » 120 ^r
416	» Ὀκτ. 9	Fiola di un calafao	—	Un calafao	1	4	» » »
417	» » 16	Due done	—	—	2	3	15 » »
418	» Νο. 13	Una donna	—	—	3		» » 121 ^r
419	» » 20	Un morto	—	—	6		» » »
420	» Δεχ. 26	Consorte di Stamati Zacona ^{s4}	—	—	3	1	4 » 122 ^r
421	1576 Ἰαν. 29 (m.v. '75)	Lucia, madre di Andrea Canal	—	Andrea Canal	6	4	87 283 ¹

Β'. ΜΑΡΤΥΡΟΥΜΕΝΟΙ ΩΣ ΘΑΝΟΝΤΕΣ ΣΕ ΑΔΗΛΟ ΤΟΠΟ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟ

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Πληρώσκει δ...	Ποσό		Ἔνδειξη Reg. φ.	
					Α. Λ.	Σ.		
1	1538 Ἰουν. 9	Uno morto	—	Nicolo Minotti	12	8	68	16 ^v
2	» Ἀβγ. 4	Lascharina	—	—	—	—	—	» 18 ^r
3	1539 Μαρτ. 12	Zorzi Zuchi	—	Zuan Ventrami	3	—	—	» 18 ^v
4	» Ἀβγ. 10	Zuan da Paris	—	I eredi	12	—	—	» 23 ^v
5	» Ὀκτ. 17	Zorzi Pifani	Μάνη	Sua mogier	60	—	—	» 24 ^v
6	1540 Ἰαν. 8 (m.v. '39)	Dona Bella	—	—	—	—	—	» 35 ^r
7	» Φεβρ. 1	Zorzi, marito della quondam dona Bella	Λευκάδα	—	—	—	—	» 38 ^r
8	» » 28	Priamo Charnesi	—	Piero Charnesi	5	—	—	» 40 ^v
9	1540 Μαρτ. 1	Isabetta Gurgurina	—	—	50	—	—	» 44 ^r
10	» Ἀπρ. 12	Dionisio della Vecchia 85	—	Gasparo della Vecchia	93	—	—	» 44 ^v
11	» Δεξ. 19	Uno morto	—	—	1	10	—	» 53 ^v
12	» » »	Zuan Fundaluri	Νεώπλιτο	—	6	4	—	» »
13	1541 Ἀπρ. 20	Uno morto	Γιάνενα	—	7	16	—	» »
14	1543 Δεξ. 10	Diana de Lasharina	—	Piero da Naxia	3	—	—	» 74 ^v
15	1544 Ἰαν. 27 (m.v. '43)	Matio	Χανιά	—	16	4	—	» 77 ^v
16	1544 Ἰουν. 24	Dimitri Cantoni, patron	—	Thodorin, sartor	10	4	10	» 82 ^v
17	» Ἀβγ. 23	Zuan Carvuri 86	—	Andronicho Cuvli	24	16	—	» 83 ^v
18	1545 Ἰαν. 4 (m.v. '44)	Marco Mormori, fio di Zorzi	—	Thodo, sua madre	3	—	—	» 84 ^v
19	1546 Μαρτ. 14	Alesio Grimani	—	Maria, sua relicta	6	4	—	» 93 ^v
20	» Ἀπρ. 21	Manoli Grecho 87	Γιάνενα	—	6	—	—	» 94 ^v
21	» Μαρτ. 25	Symeon	Κύπρος	—	147	18	—	» 95 ^v
22	» » 31	Guma	Γιάνενα	—	9	—	—	» »
23	1547 Ἰουλ. 3	Marco Samariari 88	—	Jacomo, suo fratello	14	—	—	» 106 ^v
24	» Δεξ. 6	Dona Cortesa	—	—	—	—	—	» 109 ^r
25	1550 Μαρτ. 29	Jacomo Avrami	—	Il suo comeso	1	16	—	» 2
26	1551 Ὀκτ. 4	Dimitri de Zuane	Ζάκυνθος	Zuane de Francesco, deponentor	10	—	—	» 30 ^r
27	1552 Ἀπρ. 3	Micelli Schulludi 89	—	Antonio	10	—	—	» 36 ^v
28	1554 » 18	Lazaro Berbatti	—	Frossini, sua relicta	10	6	—	» 53 ^r
29	» Μαρτ. 27	Dimitri Musachi	Ζάκυνθος	Bernardina, sua moger	5	—	—	» 54 ^v
30	1555 Δεξ. 26	Chanalla da Chanal 90	—	Cornellia da Chanal	20	—	—	» 5 ^r

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Παρόνται ὁ...	Ποσό		Ἔνδειξη Reg. φ.
					Δ.	Σ.	
31	1556 Μαρτ. 24	Zuane Ballano	—	—	5	29	87 27v
32	» » 26	Π (vacat)	—	—	29	17	» 27v
33	» Ἰουν. 14	Andrea Liori	—	Marieta, sua relicta	2	4	» 31v
34	» Ἰουλ. 3	Marietta Catacosino ⁹¹	—	Manoli Catacosino	30	1	» 32r
35	» Ἰουλ. 2	Una dona	—	—	1	9	» 35r
36	» Νο. 22	Zorzi Maniari	—	Perma, consorte di Z. Maniati	15	9	» 41r
37	1557 Ἰαν. 24 (m.v. '56)	Biancha, sorella di Laura	—	Laura Lascarina	10	—	» 43v
38	1557 Μαρτ. 25	Elena di Zorzi madona di Dimitri Cechri	—	Dimitri de Michali Cechri	5	2	» 44v
39	» Μαρτ. 16	Zorzi Cipriotto	Κύρπος	—	27	2	» 46v
40	» » 23	Anttonio	Μηλος	Stavriano Vichi	18	12	» »
41	» Ἰουν. 20	Nicolo Prossalendi	—	Zorzi sartor da Napoli	46	8	» 48r
42	» Ὀκτ. 24	Marietta	Μοστροφῆς	—	1	16	» 52v
43	1558 Ἰαν. 9 (m.v. '57)	Manoli Bevegni	Μομεμζαρία	Dimitri Celaitti	4	—	» 54v
44	» Φεβρ. 19	Frosina mogier di Thomaso Marco- pullo	—	—	8	—	» 55r
45	1558 Μαρτ. 2	Martin Condici	Κύθηρα	—	50	—	» 12v
46	» Μαρτ. 28	Marino	Χάνδακος	—	5	14 87	» 59v
47	» Ἀβγ. 29	Papa Nicolo Tresente ⁹²	—	—	—	—	» 14v
48	1559 Μαρτ. 14	Zorzi, fiollo di Maria	—	Maria Grecha	—	—	» 70v
49	» Ἰουλ. 23	Zuane	Pressa	—	30	6	» 73v
50	» Ἀβγ. 20	Madona (vacat) Paleologo ⁹³	—	Sebastian Trivisan	50	—	» 16r
51	1560 Μαρτ. 8	sior (vacat)	Μοστροφῆς ⁹⁴	—	41	6	» 23r
52	» Ὀκτ. 6	Madona Maria	Μοστροφῆς ⁹⁴	—	10	4 10	» 28r
53	1561 Ἰουλ. 6	Thodosio Spathafora ⁹⁵	—	Anargiro Pascal	3	—	» 36v
54	» Ἀβγ. 31	Dimitri Callasari	—	Nicolo Dracho, sartor	10	—	» 37v
55	» Σεπτ. 7	Anzollo Maniari	—	Domenego Digradi	15	—	» 38r
56	1563 Μαρτ. 21	Padre di Zorzi Avlonitti	—	Zorzi Avlonitti	10	—	» 46v
57	» Ἰουλ. 11	Marieta Scordo	—	Zuane Scordo suo nepote	—	—	» 48v
58	» Ἀβγ. 29	Laura Lascarina	Νεόπρατο	Antonio Coressi	10	—	» 49r
59	1564 Μαρτ. 12	Chiara Buchalopullo	—	Calli Spartini	—	—	» 51v
60	» Ἰουν. 4	Xeni Caopena	—	—	235	—	» 52v

	Ἡμερομηνία πληρωμῆς	Νεκρός	Τόπος καταγωγῆς	Παληῶναι δ. . .	Ποσό		Ἔνδειξις Reg. φ.
					Δ.	Λ. Σ.	
61	1564 Ἰουλ. 22	Dimitri, sartor	Πάτρα	—	20	3	53 ^r
62	» No. 1	Stella, consorte di Francesco di Cipro	Κέρκυρα	—	5	»	54 ^v
63	1565 Ἰαν. 21 (m.v. '64)	Manoli	Χάνδακας	Marco di Candia	3	87	140 ^r
64	» Φεβρ. 4	Nicolo Manessi	—	Margaritta, sua relicta	3	3	55 ^v
65	1565 Μαρτ. 14	Afrosina Manessi	Νικόπλιο	—	—	»	56 ^r
66	» » 18	Erinotta di papa Michali	—	Francesco Tandi	41	2	»
67	» Σεπτ. 9	Manoli Allamano, cerotico ⁹⁶	—	Alvise Serafin	40	»	58 ^r
68	1566 Μαρτ. 3	Piero Bua	—	Agathi, sua relicta	—	87	151 ^v
69	» Σεπτ. 13	Stefano Ballano	—	Stathi Giolma dalla Gianina	20	3	64 ^r
70	» No. 10	Marco di quondam Zorzi	Νικόπλιος	—	2	»	64 ^v
71	1567 Ἰαν. 26 (m.v. '66)	Afrosina Nicolo Bua ⁹⁷	—	Zuane Mormori	3	2	66 ^r
72	1567 Μαρτ. 18	Antonio, castellano	Ζάκυνθος	Zacomo Samariari	100	»	68 ^v
73	» Ἰουλ. 17	Padre di Nicolo Lunetto	—	Nicolo Lunetto	4	5	69 ^v
74	1568 Αὐγ. 22	Fiorenza Pariani	Πάρος	—	4	»	75 ^r
75	» No. 14	Balli Stratigo de Armenachi	—	—	400	»	76 ^r
76	1570 Ἰουλ. 14	Aleandro Zebetton ⁹⁸	—	—	150	»	78 ^r
77	» Οὐκτ. 26	Michali di Pappadia	Μυτιλήνη	—	34	»	201 ^v
78	1571 Μαρτ. 30	Piero Velona	—	Andrea Negroponte	51	12	»
79	» Σεπτ. 23	Stephano	Αἰθός	Manoli Sevasto Perdicopullo	9	4	3
80	1572 Αὐγ. 15	Manusso Agioparditi	Νικόπλιο	Andriana de Costantin Cantaratto	25	»	85 ^r
81	1573 Ἀπρ. 17	Zorzi Costopulo	—	Zorzi da Rodi	27	4	»
82	» Ἰουν. 7	Flurin di Zorzi	—	Zorzi Dollfin, cassier all'ufficio del proprio	1	16	»
83	1574 No. 4	Anesa di papa Vertelli	—	—	40	»	97 ^v
84	1575 Φεβρ. 25 (m.v. '74)	Dona Beatrice	—	Polo Tandi	1	5	»
85	1575 Ἰουλ. 17	Nicolo de Zuane	Μάχη	Thodorin Profitti	40	»	»
86	» » 31	Consorte di Polo Tandi ⁹⁹	—	Polo Tandi	12	»	»

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥΣ

52. Αναφέρεται στην ίδια άναγραφή σαν *fo mogier de misser Jacomo Lefchopulo*. Στο R. 130, φ. 86^r τή βρίσκω να πληρώνη τήν εισφορά της στην 'Αδελφότητα στις 26 Φεβρουαρίου 1535 σαν *Lionora di Gotti mogier di sior Jacomo Leuchochillo*. Πρόκειται άσφαλώς για τὸ ἴδιο πρόσωπο, πού ἡ κακογραφία τοῦ ταμία τὸ ἔχει ἔτσι παραμορφώσει.

53. Τὸ κείμενο ἔχει ἀκριβῶς ὡς ἐξῆς : *uno chorpo mortto porttato da Padua*. Φαίνεται δηλαδὴ πὼς κατοικοῦσε στήν Πάδοβα καί, ὅταν πέθανε, μετέφεραν τὸ λείψανό του στή Βενετία γιά νά τὸ θάψουν στήν ἐλληνικὴ ἐκκλησία.

54. Για ἄλλη μιὰ φορά ἐδῶ ἔχουμε τήν εὐκαιρία νά διαπιστώσουμε ὅτι δὲν πρέπει νά θεωροῦμε τὴ μνεία θανάτου καί σαν τὴ μέρα ταφῆς. Διαβάζουμε στο βιβλίο : *Fo adi 2 dito per sepelir Paulo Corttaci*. Ἐγινε δηλαδὴ ἡ κηδεία στις 2 τοῦ μήνα καί πληρώνουν στις 6.

55. Ἐδῶ ἔχουμε μιὰ κηδεία πρώτης κατηγορίας, ὅπως θά λέγαμε, ἀφοῦ ἡ ταφή γίνεται *chon la chura chon el penello*, δηλαδὴ με φροντίδα καί με τὴ σημαία. Στις 2 Μαρτίου ὁ ἴδιος πληρώνει γιά τὴν κηδεία κάποιου ἄλλου· πρέπει λοιπὸν νά πέθανε στο μεταξὺ διάστημα.

56. Ἀπὸ ἀρχαιακὲς πηγές μαρτυρεῖται τὸ 1531 με τὸ ὄνομα Κορέση οἰκογένεια ἐμπόρων στήν Κέρκυρα, πού ἔχει συναλλαγές με τὴ Βενετία. Βλ. Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΗ, Οἱ βενετοκρατούμενες ἐλληνικὲς χῶρες μεταξὺ τοῦ δευτέρου καί τοῦ τρίτου Τουρκοβενετικοῦ πολέμου (1503 - 1537), Ἰωάννινα 1974, σ. 113. Πιθανὸ καί ὁ νεκρὸς αὐτὸς νά ἀνήκη στήν ἴδια οἰκογένεια. Στις 13 Νοεμβ. 1543 οἱ κληρονόμοι του πληρώνουν 10 δουκάτα γιά τὴν ψυχὴ του ἐξ ὀνόματος τῆς γυναίκας του *Zuana Mustachala* (R. 68, φ. 71^v).

57. Ἡ ἀναγραφή αὐτὴ ἴσως ρίχνει λίγο φῶς στήν μπερδεμένη ὑπόθεση τοῦ *penello*. Ὅπως παρατήρησα, ὑπάρχει διαγραμμικὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ γραφεὰ ἡ φράση : *... penello della quondam dona... καί ἀκολουθεῖ ἀντ' αὐτοῦ : ... per lo penello che accompagna la quondam dona...* Ἡ ἐπανόρθωση αὐτὴ στή διατύπωση, γιά νά γίνη ἀπὸ τὸν ταμία, σημαίνει πὼς ἦταν ἀπαραίτητη γιά νά διευκρινιστῇ ὅτι πρόκειται γιά κηδεία κι ὄχι γιά κάποιο ἄλλο σκοπὸ πού πληρώνουν τὸ ποσὸ αὐτὸ γιά τὸ *penello*.

58. Εἶναι γαστάλδος κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 6 Ἰουνίου 1546 - 22 Μαΐου 1547. Βλ. ΦΑΝΗΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ, Οἱ πρῶτοι πρόεδροι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας (1498 - 1558), «Θησαυρίσματα», τ. 7 (1970), σ. 179.

59. Φαίνεται πὼς εἶχε προπληρώσει τὴν κηδεία της : *dala quondam dona Fio- renja per sua sepoltura L. 3.*

60. Τὸ 1529 ξεκινάει με μιὰ *nave* ἀπὸ τὸ Χάνδακα, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ τόπος προορισμοῦ του (βλ. Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΗ, ὁ.π., σ. 120).

61. Καί αὐτὸς ἔχει προπληρώσει τὴν κηδεία του· εἶναι ἔμπορος καί τὸ 1530 βρίσκειται στήν Κέρκυρα εἴτε γιά δουλειές του εἴτε γιατί μένει ἀκόμη ἐκεῖ (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΗ, ὁ.π., σ. 113).

62. Τὸ 1542 κάποιος ἔμπορος *Michelis Miliotti* φεύγει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα με προορισμὸ τὴν Ἀγκώνα· πιθανὸ νά ὑπάρχει κάποια σχέση (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΗ, ὁ.π., σ. 114).

63. Ἀπὸ τὸ Reg. 134, ὅπου τὸ 1563 εἶναι γραμμένος μέλος, ἀλλὰ δὲν ἀνανεώνει τὴν *intrada* του, μαθαίνουμε ὅτι κατὰγεται ἀπὸ τὸ Ναύπλιο.

64. Τὸ 1505 ἀναφέρεται κάποιος *Jacomo Teraboto patron di caravella* (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΗ, ὁ.π., σ. 117).

65. Τὸ 1539 φεύγει σὰν *patron* μὲ τὸ *chierazo* του ἀπὸ τῆ Βενετία γιὰ ἄγνωστο τόπο προορισμοῦ (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΝ, ὁ.π., σ. 121).

66. Ἀνήκει στὴ γνωστὴ ναυπλιώτικη οἰκογένεια τῶν Μόρμωρη καὶ τὸ 1539 ἔρχεται σὰν ἀπεσταλμένος στὴ Βενετία (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΝ, ὁ.π., σ. 51). Γιὰ τοὺς Μορμόρηδες βλέπε καὶ σημ. 80· βλ. ἐπίσης Μ. ΛΑΜΠΡΥΝΙΔΟΥ, Ἡ Ναυπλία, ἔκδ. β', Ἀθῆναι 1950, σ. 90 - 91 καὶ Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ἰλαρίων Γραδενίγος μητροπολίτης Ἡρακλείας καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῷ λόγιοι καὶ σχετικοὶ Κρήτες, ΕΕΒΣ, τ. ΜΑ' (1974), σ. 34 - 47.

67. Τὸ 1549 διορίζεται ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ ἔξαρχο Μητροφάνη Καισαρείας σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους του στὴ Βενετία. Βλ. Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Ἐπιτροπικὸν Μητροφάνους Καισαρείας, πατριαρχικοῦ ἐξάρχου εἰς Βενετίαν (1549), «Θησαυρίσματα», τ. 11 (1974), σ. 7 - 20.

68. Εἶναι Ναυπλιώτισσα, ἀνιψιὰ τοῦ Σταμάτη Ἀνδρώνη ἀπὸ τὸ Ναύπλιο· μὲ τὴ διαθήκη του ὁ Σταμάτης τῆς ἀφήνει 50 δουκάτα καὶ τὴν διορίζει μαζὶ μὲ δυὸ ἄλλους ἐπιτρόπο του. Βλ. σχετικὰ Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Ὁκτὼ διαθήκαι Ἑλλήνων Βενετίας (1535 - 1549), «Μνημοσύνη», τ. Α' (1967), σ. 186.

69. Nezza = nipote = ἀνιψιὰ ἢ ἐγγονή.

70. Προπληρώνει τὴν κηδεία του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ διατύπωση τοῦ κειμένου. Ἐξ ἄλλου, ἂν μπορῆ — τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο — νὰ ταυτιστῆ μὲ τὸν ἀρ. 191, ἀποκλείεται τότε ἐδῶ νὰ εἶναι νεκρὸς, ἀφοῦ τὸ 1563 πληρώνει γιὰ τὴν κηδεία κάποιου ἄλλου. Βλ. καὶ ἀρ. Α 300 ὅπου εἶναι νεκρὸς. Βλ. ἐπίσης καὶ σημ. 98.

71. Ἡ ἀναγραφή εἶναι ἀσαφῆς καὶ πολὺ πιθανὸ νὰ μὴν εἶναι ὁ νεκρὸς ὁ Zorzi Curmulisi, γι' αὐτὸ παραθέτω τὸ κείμενο, ὅπως ἔχει: *...conttadi per una sepolttura e per el pinelo de sior Zorzi Curmulisi D. 1, L. 2, S.7.*

72. Ἡ λ. *amida* (καὶ βενετσιάνικα *amia*) προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *amita* καὶ σημαίνει τὴν ἐκ πατρὸς θεία.

73. Εἶναι γυναίκα τοῦ Nicolò Malichi.

74. Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ ζωγράφο, ποὺ ἐγγράφεται στὴν Ἀδελφότητα στὶς 6 Δεκ. 1561. Βλέπε καὶ ἀρ. Α 371, ὅπου πεθαίνει ἡ κόρη του. Πιθανὸ νὰ εἶναι γιὸς τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Μάρκου Στριλίτσα - Μπαῆ. Περισσότερα βλ. Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Ἑλληνες ζωγράφοι ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, «Μνημοσύνη Σοφίας Ἀντωνιάδη», Βενετία 1974, σ. 219.

75. Δὲν ξέρω, ἂν μπορῆ νὰ ταυτιστῆ μὲ κάποιον Nicolò de Nassin, ποὺ τὸ 1515 εἶναι συνεργάτης τῶν Βενετῶν, φοροεισπράκτορας στὸ Ναύπλιο, ἢ μὲ κάποιον Nicolao Nassini, ποὺ τὸ 1516 ἔρχεται ἀπὸ τὸ Ναύπλιο σὰν ἀπεσταλμένος στὴ Βενετία (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΝ, ὁ.π., σ. 51 καὶ 57). Πιστεύω πὼς οἱ δυὸ αὐτοὶ ταυτίζονται, ἀλλὰ γιὰ τὸ νεκρὸ ἔχω ἐπιφυλάξεις, ἐπειδὴ ἐδῶ τὸν ξέρομε σὰν *sartor*. Ἀπὸ τὸ Reg. 134 συνάγεται ὅτι ὁ Nicolò εἶχε γιὸ τὸ Zuanne Nassin da Napoli, ποὺ τὸ 1565 γράφεται μέλος στὴν Ἀδελφότητα.

76. Ὁ Nutio Sicuro ἦταν Ζακυνθινὸς εὐπατρίδης, τιμαριούχος καὶ στρατιωτικὸς, γιὸς τοῦ Ἰάκωβου Σιγούρου. Στὰ τέλη τοῦ 1571, ἐπικεφαλῆς μικροῦ στρατιωτικοῦ σώματος στέλνεται ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς στὴ Μάνη, γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴ διοίκηση τῶν ἐπαναστατῶν. Βλ. Ι. ΧΑΣΕΙΩΤΗ, ὁ.π., σ. 192 καὶ 201. Εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Δραχανίγου Σιγούρου, τοῦ κατόπιν Ἁγίου Διονυσίου τῆς Ζακύνθου, ποὺ γεννήθηκε τὸ 1547 (ΛΕΩΝΙΔΑ Χ. ΖΩΗ, Ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὁ ἐκ Ζακύνθου, ἔκδ. Β', Ἀθῆναι 1925, σ. 11 - 13. Βλ. καὶ Φ. Σ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ζακυνθίας οἰκογενείας Σιγούρου ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, ΕΜΑ, τ. 7 (1957), σ. 87 - 89).

77. Ὁ Τζώρτζης Κορόγινας ἀπὸ τὴ Μάνη γράφεται μέλος τὸ 1564 καὶ πληρώνει γιὰ τελευταία φορὰ *luminaria* τὸ 1579 (Reg. 134).

78. Ὁ Δημήτρης Παστελῆς τὸ 1531 ἔρχεται μὲ μιὰ *galion*, σὺν patron Ἰσως, ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὴ Βενετία (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΗ, ὁ.π., σ. 120).

79. Πρέπει μᾶλλον νὰ ταυτιστῇ μὲ τὸ Zuane Triandafilo τοῦ ἀρ. 176 στὸν κατάλογο Α', ὅποτε τὸ Ζ. συμπληρώνεται σὲ Zuanne. Στις 12 - 7 - 1573 ὁ Ottavian Trandafilo πληρώνει *per resto della sepoltura di quondam Z. suo fratello* (R. 87, φ. 240^ο).

80. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὑπάρχει μεγάλη ναυπιώτικη οἰκογένεια, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη ὑπηρέτησαν σὺν «στρατιῶτες» τῇ Βενετία. Ἐπιφανέστερος ὢλων ἦταν ὁ Μανόλης Μόρμορης, πού τὸ 1540, μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ναυπλίου, ἀκολούθησε τοὺς Βενετοὺς καὶ πολλὰς φορές τοὺς πρόσφερε τίς στρατιωτικές του ὑπηρεσίες (Μ. ΛΑΜΠΡΥΝΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 90). Κάποιος Μανόλης Μόρμορης, πλούσιος ἰδιοκτήτης τοῦ 15ου αἰ., παντρεύεται μιὰ Βια καὶ ἀποκοτοῦν δύο ἀγόρια καὶ τρία κορίτσια. Μιὰ κόρη αὐτοῦ τοῦ Μανόλη παντρεύεται ἓνα Βεντράμο καὶ γιὸς τους εἶναι ὁ ποιητὴς Τζάνες Βεντράμος, γνωστὸς ἀπὸ τὰ ἔργα του «Ἱστορία τῶν γυναικῶν τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν» καὶ «Ἱστορία τῆς φιλαργυρίας μετὰ τῆς περφηανίας» στὸ δεῦτερο αὐτὸ στιχοῦργημά του δίνει πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγή του· βλ. Γ. Θ. ΖΩΡΑ, Τζάνες Βεντράμος, Ἱστορία τῆς φιλαργυρίας μετὰ τῆς περφηανίας, Ἀθήναι 1956, σ. 12. Ὁ Τζώρτζης Μόρμορης ἴσως νὰ ἀνήκη στὸν κρητικὸ κλάδο τῆς οἰκογένειας ἢ νὰ εἶναι πρόγονος τοῦ ὁμωνύμου του ἀπὸ τὰ Κῦθηρα μεταφραστῆ τοῦ «Ἀμύντα», γιατί μέσα στὸ 16ο αἰῶνα δὲν βρισκομ κανένα μέλος τῆς ναυπιώτικης οἰκογένειας μὲ τὸ βαφτιστικὸ αὐτό. Ὁ Νατάλιος Μόρμορης στίς 14 Σεπτ. 1544 ἐκλέγεται πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος (R. 219, φ. 46^ο) καὶ ἔχομε τὴν τελευταία μνεία του σὺν προέδρου στίς 5 Ἰουνίου 1546 (R. 68, φ. 97^ο)· βλ. Φ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ, ὁ.π., σ. 179. Ἡ γυναίκα του Cirana πληρώνει τελευταία εἰσφορά τὸ 1549 (R. 130, φ. 168^ο). Ὁ ἴδιος ὁ Νατάλιος συναγατᾶ στὸ R. 134 νὰ πληρῶνῃ γιὰ πρώτη φορά τὸ 1564 καὶ τελευταία τὸ 1565. Ὁ Ἰάκωβος Μόρμορης εἶναι γιὸς του. Βλ. καὶ σημ. 66 καὶ 83.

81. Στὸν τοῖχο τοῦ περιβόλου τοῦ Campo dei Greci καὶ πίσω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σῴζεται καὶ σήμερα ἀκόμη σκαλισμένη στὸ πάνω μέρος τοῦ εἰκονοστασιοῦ, πού παλιὰ βρισκόνταν ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Σισώη, ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

«Μνήμη Ἰακώβου Καρβελά ἐκ τῆς περιφήμου
νήσου Κρήτης».

Ὁ Ἰω. Βελουῆδος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ εἰκονοστάσι ἐγινε μὲ ἔξοδα τοῦ ἴδιου, ὅπως τὸ εἶχε ζητήσῃ στὴ διαθήκη του καὶ ὅτι πέθανε καὶ ἐνταφιάστηκε στὸ Campo στίς 4 Μαΐου 1574 (Ι. ΒΕΛΟΥΔΟΥ, ὁ.π., σ. 150). Ἡ εἰσπραξὴ ὅμως γιὰ τὸ *penello* πού συνόδεψε τὴν κηδεία του ἐγινε στίς 13 Μαΐου. Κι ἄλλη μιὰ ἀπόδειξη γιὰ τὸ πόσο ἐπιφουλακτικοὶ πρέπει νὰ εἴμαστε μὲ τίς μνεῖες θανάτων στὰ ταμιακὰ βιβλία τῆς Ἀδελφότητος. Μὲ τὴ διαθήκη του εἶχε ἀφήσει ἐπίσης σεβαστὸ χρηματικὸ ποσὸ γιὰ τὴν εἰκονογράφηση τῆς ἐκκλησίας (Βλ. Ι. ΒΕΛΟΥΔΟΥ, ὁ.π., σ. 37).

82. Ὁ Νικόλαος Καλαβρὸς ἀπὸ τὸ Νάυπλιο, ὅταν τὸ 1540 ἡ πόλη ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων, κατέφυγε στὴ Βενετία καὶ μαζί του ἔφερε τέσσερεις καμπάνες, πού τοποθετήθηκαν στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Ι. ΒΕΛΟΥΔΟΥ, ὁ.π., σ. 33).

83. Κωδικογράφος ἀπὸ τὴ γνωστὴ μας οἰκογένεια τοῦ Ναυπλίου, ζῆ καὶ γράφει στὴ Βενετία καὶ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Σὲ κώδικα, πού ὁ ἴδιος ἀντίγραψε, διαβάζομε: «Ἡ βίβλος αὕτη ὑπ' ἐμοῦ Κορνηλίου τοῦ Ναυπλιέως τῶν Μορμορῶων, υἱοῦ Ἀνδρέου μετὰ τὴν τῆς πατρίδος ὑπὸ Τούρκων ἄλωσιν Ἐνετίῃσι διατρίβοντος ἐξεργάσθη ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς θεογονίας αῶ. φῶ. νῶ. θῶ». (M VOGEL - V. GARDTHAUSEN, Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance, Leipzig 1909, σ. 234). Στις 31 Μαρτίου 1556 ἐκλέγεται μέλος τῆς ἐποπτικῆς ἐπιτροπῆς

ἐπὶ τῶν ἐξόδων (R. 219, φ. 63^r). Στις 27 Ἰουλίου 1563 ἐκλέγεται μέλος τῆς Zonta (R. 188, φ. 14^r). Στις 6 Νοεμβ. 1564 καὶ στις 20 Αὐγ. 1570 εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ 12 μέλη τῆς Banca (R. 215, φ. 3^r καὶ 4^r). Στις 19 Νοεμβρ. 1570 ἐκλέγεται procurator (R. 188, φ. 20^v) καὶ στις 27 Φεβρ. 1571 sindaco (R. 188, φ. 22^v). Στις 2 Ἰανουαρ. 1575 εἶναι ὑποψήφιος γιὰ ἀντιπρόσωπος τῶν Ναυπλιωτῶν (R. 188, φ. 30^r).

84. Κι ἐδῶ φαίνεται ὅτι ἡ κηδεία ἔχει γίνει πολὺ νωρίτερα ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ μνεία : *per la sepoltura et penello della quondam madona consorte de sior Stamati Zacona appar in vacheta soto 24 Luio D. 3, L. 1, S. 4.*

85. Ἦταν Σέρβος ἀπὸ τὴν Pogdorize. Τὸ σερβικὸ τοῦ ὄνομα ἦταν Bozidar Vuković. Δὲν ξέρουμε πότε ἔφτασε κι ἐγκαταστάθηκε στὴ Βενετία. Ὁ ἴδιος λέει ὅτι ἄφησε τὴ χώρα του ἐξ αἰτίας τῶν Τούρκων, ὅτι εἶναι ὀρθόδοξος κι ὅτι μὲ μεγάλες θυσίες τύπωνε τὶς δεκάδες ἐκκλησιαστικὰ βιβλία στὰ σέρβικα καὶ τὰ ἔστειλε στὴν πατρίδα του. Πέθανε στὴ Βενετία καὶ στὴ διαθήκη του ὀρίζει νὰ μεταφερθῆ τὸ τυπογραφεῖο στὴ χώρα του. Στις 19 Ἰανουαρ. 1538 τύπωσε τὸ τελευταῖο του Μηναῖο καὶ στὸ τέλος τοῦ 1540 ὁ γιὸς του Vincenzo μεταφέρει τὸ λείψανό του στὴν πατρίδα του καὶ τὸ θάβει στὸ μοναστήρι τοῦ νησιοῦ della Vecchia (Starčeva Gorica), ποῦ ἦταν ἡ γενέτειρά του. Ἡ πρώτη διαθήκη του ἔχει συνταχθῆ στις 5 Φεβρ. 1533 καὶ ἡ δευτέρα στις 6 Νοεμβ. 1539. Ἀπὸ τὴν πρώτη μαθαίνουμε ὅτι εἶχε τρία παιδιὰ, τὸ Vincenzo, τὴν Elena καὶ τὴ Lucia καὶ ὅτι τὴ γυναίκα του τὴν ἔλεγε Pollonia. Τὸ 1536 ὁ Διονύσιος Ντέλλα Βέκια εἶναι πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ ἐπὶ προεδρίας του γίνονται οἱ πρῶτες ἐνέργειες γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἀπὸ τὴ δευτέρα διαθήκη τοῦ Ντέλλα Βέκια παραθέτω μερικὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα : . . . *Per tanto io Dionisio dela Vecchia fo de misser Luca, sano per la gratia de dio dela mente e del inteletto, m a b e n a m a l a d o d e l c o r p o, volendo far el mio ultimo testamento . . . Lasso qui in Venetia alla giesia de Grezi ducati quindese per fabrica. . . Item lasso per commissarij mei fidelissimi mio cugnato messer G a s p a r o, item messer Venturin da la Vecchia, e mio zenero messer Paulo Maioli. . . El mio corpo voio che se metta in una cassa de talpon, la qual sia pizola acio possa esser levada da i marinieri, et sia messa in deposito a San Zorzi di Greci, e ch'el dicto mio corpo sia mandato alla volta deli monasterii di lago de Zetta, che sia consegnado a San Salvador, nominata Starze Vegoriza, insieme cum ducati diese oltra li soprascripti quaranta. . .* Βλ. JORIO ΤΑΔΙĆ, I testamenti di Bozidar Vuković, stampatore serbo del XVI secolo, «Sbornik Filozofskoy Fakulteta», Beograd 1968, σ. 337 - 360. Ἐχοντας ἀπὸ τὴ διαθήκη του τὸ *terminus post quem* (6 Νοεμβ. 1539) καὶ ἀπὸ τὸ ταμιακὸ βιβλίο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος τὸ *terminus ante quem* (12 Ἀπριλ. 1540), μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε τὸ θάνατό του στὸ μεταξύ τῶν δυὸ αὐτῶν ὀρίων διάστημα. Ὁ Διονύσιος ἔστειλε συχνὰ στὴν πατρίδα του καὶ εἰκόνας ζωγραφισμένες κατὰ τὴν παλιότερη ἑλληνικὴ τεχντροπία. Στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπάρχει εἰκόνα τοῦ Μυστικῶ Δείπνου, ποῦ δωρητῆς τῆς εἶναι, ὅπως δηλώνεται μὲ σλάβικα γράμματα κάτω ἀριστερά, ὁ AZ JEWNI BOŽIDAR VOUKOVIĆ ZEKANI. Βλ. MANOLIS CHATZIDAKIS, Icônes de Saint - Georges des Grecs et de la collection de l'Institut Hellénique de Venise, Venise [1962], σ. 49, pl. 5.

86. Ἡ διαθήκη τοῦ Zuan Carvuri fo Costantin da Napoli de Romania in data 24 Aprile 1544 ἔχει δημοσιευθῆ ἀπὸ τὸν Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟ στὸ περιοδικὸ «Μνημοσύνη», τ. 1 (1967), σ. 190 - 193. Ἀφήνει ἐκτελεστὴ τῆς διαθήκης του τὸν ἀνιψιὸ του Ἀνδρόνικο Κουβλῆ καὶ γενικὴ κληρονόμο τὴ γυναίκα του Κύρω, ἀλλὰ μὲ ὀρισμένους ἄρους. Οἱ δυὸ γιοὶ του Μαρίνος καὶ Κωνσταντῆς δὲν πρέπει νὰ χωριστοῦν, ἀν πρῶτα δὲν παντρεύουν τὴν ἀδελφὴ τους Ἀντωνέλλα. Στὴ διαθήκη του ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἡ γυναίκα του πρό-

κενται νά αποκτήση κι άλλο παιδί, πού κι αυτό θά συμμετάσχη στήν κληρονομιά. Λέει ακόμη ὅτι στό Ναύπλιο εἶχε τὸ κτητορικὸ δικαίωμα τῆς μικροῆς ἐκκλησοῦλας τοῦ Σωτήρα, πού τώρα τὸ μεταβιβάζει στοὺς γιούς του. Τέλος, ἀφῆνει καὶ *a la fabrica di San Zorzi de la nacion greca ducati quatro*.

Ὁ Χαρμπούρης φαίνεται πὼς ἦταν ἔμπορος, ὅπως μποροῦμε νά συμπεράνουμε ἀπὸ τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα τῆς διαθήκης του : . . . *Item dico et dechiaro haver mandato per Manoli Capadocha alcune mercantie a Napoli de Romania le qual mercantie sono in mio nome. Tamen la mità di esse sono del predicto Andronico mio nepote et l'altra mità sono mie et cosi etiam de le mercantie mandate per lui Andronico per misser Dimitri Catichora che sono per suo nome. . .* Ὑπάρχει καὶ κωδικελλος στὶς 3 Ἰουνίου 1544 (post quem), πού περιορίζει τὸ θάνατό του στὸ διάστημα τῶν μηνῶν πού μεσολαμβάνει μέχρι τὶς 23 Αὐγούστου 1544 (ante quem).

87. Τὸ 1551 εἶναι ἔμπορος στήν Ἀγκώνα (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΔΗΣ, ὁ.π., σ. 114).

88. Ὁ Μᾶρκος εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ἰάκωβου Σαμαριάρη καὶ ἦταν καὶ οἱ δύο γιοὶ τοῦ Michaelis. Ἐχρημάτισε γαστᾶλδος τῆς Κοινότητος στὰ χρόνια ἀπὸ 8 Ἰουν. 1539 - 27 Ἰουν. 1540 καὶ 8 Ἀπρ. 1543 - 2 Μαρτίου 1544 (Φ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σ. 178 - 179). Στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης προεδρίας του ἄρχισε ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς ἐκκλησίας. Στὸ R. 130, φ. 44^v φαίνεται νά πληρώνη τὰ luminaria του γιὰ τελευταία φορὰ στὶς 6 Ἰανουαρ. 1546. Τὸ 1539, patron σὲ μιὰ «barca» φεύγει ἀπὸ τὴ Βενετία γιὰ τὴ Ραγούζα (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΔΗΣ, ὁ.π., σ. 121).

89. Ἄλλη μιὰ περίπτωσις καθυστερημένης εἰσπραξῆς χρημάτων, πού ὅμως σημειώνεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν εἰσπράξαντα : . . . *sono per uno llaso che ditto sior Micelli fo alla ditta Scholla et questo fo che lli ave dal ditto misser Antonio per avanti adi 29 April 1551 ducati 10*. Ὁ Antonio εἶναι ὁ ἐπιτρόπος του πού δίνει τὸ ποσό.

90. Στὸ Reg. 217, φ. 44^r ἀναγράφονται *cessioni della magnifica madona Portia Canal, consorte del magnifico misser Paulo Malipiero* μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἐκχωρήσεις τῆς Πόρτσιας ὑπάρχει καὶ μιὰ παράγραφος, πού ἀναφέρεται στήν Canala da Canal : . . . *Aspettande alla scola di San Nicolo et Zorzi di Greci di questa città. . . di livello perpetuo ducati dieci sopra li beni, a eredità della quondam magnifica madona Canala Canal del quondam magnifico misser Peregrin de Canal per vigor del suo testamento pregato per misser Michiel Rampan nodaro veneto sotto di 30 April 1544. . .* Καθὼς προκύπτει ἀπὸ τὰ ταμιακὰ βιβλία, ἀπὸ τὸ 1547 μέχρι τὸ 1566 ἡ ἐκκλησία πάρα πολλὰς φορὰς εἰσπράττει διάφορα ποσὰ ἀπὸ ἐπιτρόπους τῆς Canala, πού, ὅπως διευκρινίζεται, εἶναι ὅλα ἀπὸ κληροδότημα τῆς νεκρῆς.

91. Ἡ Marietta εἶναι σύζυγος τοῦ Manoli Catacosinò, πού στὰ 1556, 1558 καὶ 1562 ἦταν πρόεδρος τῆς Κοινότητος. Βλ. καὶ Σ. Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ, Νέα στοιχεῖα ἀπὸ κατὰ-στοιχά . . ., σ. 64.

92. Εἶναι ὁ περίφημος ἐφημέριος στήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πού τὸ 1540 θεωρήθηκε ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κλοπὴ τῆς εἰκόνας τῆς «Παναγίας τῆς Κρυπτῆς» καὶ παύτηκε ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του. Πολὺ ἀργότερα τοῦ ἐπετρέπη νά ἀσκήσῃ μόνο καθήκοντα πνευματικοῦ. Στὶς 16 Αὐγούστου 1548 ὑπογράφει σὰν μάρτυρας στὴ διαθήκη τοῦ Βικέντιου Πασκοβίτη ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ὁ Ναυπλιώτης Σταμάτης Ἀνδρόνης μὲ τὴ διαθήκη του (29 Μαρτίου 1544) ἀφῆνει στήν κόρη τοῦ παπᾶ - Τριζέντη, Μαρούλα, ἕνα πάπλωμα καινούργιο κι ἕνα δέμα μὲ σεντόνια. Κ. Δ. ΜΕΡΓΙΖΙΟΥ, Ὁκτὼ διαθήκαι Ἑλλήνων Βενετίας, «Μνημοσύνη», τ. 1, σ. 176 - 7 καὶ 186. Σὲ γράμμα τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου Διονυσίου Β' (Δεκέμβριος 1547), ὅπου ἐγκρίνεται ἡ ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ ἔξαρχο Μητροφάνη Καισαρεῖας χορηγήσις τοῦ δικαιώματος νά ἐξομολογῆ ὁ καθαιρεθεὶς παπάς, ἀναφέρεται ὅτι τοῦτος εἶναι γέρος καὶ ἄρρωστος : « . . . καὶ γὰρ τῆ ἡλικία τούτου ἤδη προβηβηρότα ἀκούομεν

καὶ αὐτὸ νόσφ σωματικῆ τετραχωμένον, ὡς ἔφασαν. . .» βλ. Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, 'Ανέκδοτα πατριαρχικά γράμματα (1547 - 1806), Βενετία 1968, σ. 6.

93. Εἶναι κάποια ἀπὸ τὶς κόρες τοῦ Θεόδωρου Παλαιολόγου, γνωστοῦ ἀρχηγοῦ τῶν «Stradioti» στὴ Ζάκυνθο, ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὸ Sebastian Trivisan. Βλ. σχετικὰ Μ. ΚΟΛΥΒΑ, ὁ.π., σ. 161.

94. Σὲ ἔγγραφα τοῦ 16ου αἰ. ὁ Μυστρᾶς ἀναφέρεται σὰν *provincia del Desputato*. Βλ. Ι. ΧΑΣΙΩΤΗ, ὁ.π., σ. 23.

95. 'Απὸ ἄλλες ἀναγραφὰς μαθαίνουμε ὅτι ἡ γυναίκα τοῦ λεγομένου Beatrice (R. 3, φ. 36^r) καὶ ὁ ἴδιος εἶχε κανονικὸ ὄνομα Thodosio Vergizi ditto Spattafora (R. 3, φ. 45^v).

96. Νὰ καὶ ἕνας γιαντρός χειροῦργος *ceroico* εἶναι ἡ βενετσιάνικη λέξη *ciroico* (ἴσως ἀπὸ τὸ ἑλλ. χειροῦργος) ποὺ σήμαινε τὸ γιαντρὸ μὲ πρακτικὴ ἐκπαίδευση καὶ ποὺ συνήθως ἐκτελοῦσε τὶς ἀφαιμᾶξεις (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΝ, Οἱ βενετοκρατούμενες ἐλληνικὲς περιοχὲς. . ., σ. 88). Στὴν ἀλληλογραφία τοῦ Βενετοῦ Προβλεπτῆ τοῦ Μοριᾶ ἡ λέξη ἀπαντᾷ μὲ τὸν τύπο *ceroico*. Βλ. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Σταχυολογήματα ἀπὸ τὰ κατὰστιχα τοῦ νοταρίου Κρήτης Μιχ. Μαυρᾶ (1538 - 1578), «Κρητικὰ Χρονικά», τ. 15 - 16 (1961 - 1962), τεύχ. Β', σ. 237. Παραθέτω μερικὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴ διαθήκη του (20 Αὐγ. 1563). . . *Io Manoli Alemano ceroico fiol del quondam misser Antonio, sano per la Iddio gratia della mente et intelletto et parimente del corpo ben che per la vecchiazza impotente ho fatto venir a mi Francesco Rhenio nodaro di Venetia in casa della mia habitation in contrà de san Moye. . . Il corpo mio quando piacerà al Signor Dio chiamar l'anima mia à se, sia sepulto in le Arche della Scuola della Carità dove son fradello con quella che parerà al ditto mio commissario. . . Item lasso alla chiesa de San Zorzi di Greci ducatti diese all'anno per la fabrica di essa chiesa per l'anima mia. . .* Ἐπισυνάπτεται κωδικοῦλος στὶς 11 Σεπτ. 1563 καὶ τέλος ὁ νοτᾶριος σημειώνει: *1564 die 23 Junii obiit supradictus testator et publicatum fuit testamentum*. Ἐξέρομε λοιπὸν πότε ἀκριβῶς πέθανε καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Ἑλλ. Ἀδελφότητος βλέπουμε πὼς ἡ ἐκτέλεση τῆς διαθήκης του ἀρχίζει τὸν ἐπόμενο χρόνο ἀπὸ τὸ θάνατό του. Πιθανὸν νὰ ἦταν καθολικός, γι' αὐτὸ καὶ δὲν θάβεται στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία καὶ οὔτε εἶναι μέλος τῆς Ἀδελφότητος. Ὁ ἐπίτροπός του Alvise Serafin ἔρχεται καὶ πληρώνει κανονικὰ κάθε χρόνο στὴν ἐκκλησία τὰ 10 δουκάτα.

97. Πρώτος ὁ Μαυρίκιος Μπούας, δεσπότης Ἄρτας, Ἰωαννίνων καὶ Ἀγγελόκαστρου, μετανάστευσε στὶς ἀρχὲς τοῦ 15ου αἰ. στὸ Ναύπλιο, ὅπου ἐγκαταστάθηκε ὅλη ἡ οἰκογένεια. Εἶναι γνωστοὶ πολλοὶ γενναῖοι πολεμιστὲς Μπούας, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μερκούριος Μπούας, ὀνομαστός γιὰ τὴ στρατιωτικὴ του δράση· βλ. Γ. ΖΩΡΑ, ὁ.π., σ. 13.

98. Εἶναι πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος στὸ χρονικὸ διάστημα 18 Ἰουλίου 1557 - 21 Αὐγούστου 1558 (Φ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ, ὁ.π., σ. 178, 179, 181).

99. Πρέπει ἴσως νὰ ταυτιστῆ μὲ τὸν ἀριθ. 84 τοῦ Β' καταλ., γιὰτὶ στὴν πρώτη περίπτωσιν τὸ κείμενο λέει: . . . *da sior Polo Tandi per nome della quondam dona Beatrice*. Στὴ δευτέρη ἀναγραφὴ (ἀρ. 86) ἔχουμε τὴ διατύπωσιν ὡς ἑξῆς: *Per Polo Tandi | a offerre et lassi ducati dodesse quali fu lasciati dalla quondam sua consorte. . .* Φανερό, πὼς πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ ὄχι γιὰ δύο διαφορετικοὺς νεκροὺς.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. ΟΝΟΜΑΤΩΝ Α' ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

- Agapitò 328.
 Agrimi, fio di Antonio 350.
 Alamano Theodorin 115.
 Alogatora Theodoro 131.
 Alvise 112.
 Analivado Andrea 37.
 Andrea (1568) 250.
 Andriana di Alvisio 372.
 Androni Marco 48.
 Androni Marino 43.
 Anesa di Zorzi 381.
 Angelina 130.
 Anna 29.
 Annuda 204.
 Antonio (1537) 7.
 Antonio (1546) 55.
 Antonio (1554) 101.
 Antonio (1558) 150.
 Antonio (1566) 214.
 Antonio (1570) 314.
 Antonio (1574) 378.
 Antonio (1575) 406.
 Antonio da Rodi 107.
 Apostoli Iani 79.
 Argirò Stefo 309.
 Aseni, moger di Antonio 72.

 Bafo Giacomo 264.
 Bali 223.
 Barbari Agnese 386.
 Bastia (;) Zorzi 44.
 Bathà, fio di Marco 305.
 Bathà, fia di Zorzi 371.
 Bazaro Arseni 187.
 Bedeni Chiara 81.
 Bel'amar Andrea 92.
 Bella 42.
 Bendeni 80.
 Bernardin 396.
 Bernardin, fio di 219.
 Biasena Catarina 308.

 Bocalina 27.
 Bua, fio 208.
 Buro Costa 230.

 Cacica Zuanne 295.
 Calavrò Annetta 402.
 Calavrò Nicolò 270.
 Calcomatà Catero 248.
 Cali 23.
 Calobuchi Paulo 139.
 Calopitasi, fia 152.
 Caluci Manoli 155.
 Camilafeo Alessandro di Stamati 401.
 Canal Lucia, madre di Andrea 421.
 Caravela Jacomo 388.
 Carcatiano Zuanne 265.
 Caridi, fio di Zacharia 318.
 Carnavaca, fia 253, consorte 271.
 Catarina 76.
 Cathicura Stamati 246.
 Chielmi Constantino, fio di Cirana 144.
 Chiminù 123.
 Chiona Andriana 302.
 Chirizi 179.
 Clapuzorchi Manea 234.
 Clono Loiso 210.
 Comi Thodora 33.
 Comità donna 142.
 Comità, fia di Zuanne 77.
 Comità Nicolò 189, 195.
 Contarina 275.
 Contarini 363.
 Contestabela Antonella 104.
 Coresi Iani 28.
 Coresi Zuan 99.
 Cornar Marco 30.
 Corneletto, σόζ. τὸ5 Nic. 244.
 Corner, nonna 272.
 Corogna Stefo 127.
 Corogona Betta, σόζ. Zorzi 342.
 Corogona Sara, σόζ. Zorzi 411.

- Cortaci Paolo 14.
 Cosmà Michiel 326.
 Costanti 280.
 Crisovergena, fia 397.
 Cuci Dimitri 156.
 Culuri Marula, σὺζ. Costanti 358.
 Curajer Bortolo 15.
 Curmulisi Zorzi 188.
 Curumali, donna 352.
 Cuscuteli Elena 218.

 Da Canal Elena 385.
 Dalla Bionda Luca 382.
 Danassi, fio di Marco 26.
 De Medici Polo 383.
 Demonogiani Caterina 303.
 Diamanta Xenì 340.
 Dignachera Marietta 336.
 Dimitri (1537) 6.
 Dimitri (1551) 74.
 Dimitri (1551) 75.
 Dimitri (1554) 105.
 Dimitri (1567) 236.
 Dimitri (1569) 278.
 D[imitri] ciprioto 365.
 Dimo (1559) 159.
 Dimo (1574), fio di 393.
 Dimo di Piero 20.
 Doria Domenico 13.
 Dorisa Andrea 349.
 Dorisa Piero 307.
 Dorisa, madre di Piero 260.
 Draco Zorzi 289.
 Drosalo, fio di Z[uan] 331.

 Eparco, fio 243.
 Erculo 317.
 Eugenichì 106.
 Eugenicò Dimitri 282.
 Eugenicò Francesco 335.
 Eugenicò Theodosio 110.

 Fameliti Zuan 47.
 Fernando 291.
 Filippo 231.
 Fiorenza 39.
 Floca Mathio 143.
 Fragia, fio 273.

 Francaninto (;) 84.
 Francesco 129.
 Francopulo Georgazi 49.
 Frosina 10.
 Furtunena Maria 166.

 Galatà, κόρη τοῦ Zaco 368.
 Galeazo 21.
 German Andrea 165.
 Gericho Theodosio 251.
 Griva, fio di Giorgila 98.

 Ilià 132.

 Jacomi 161.
 Giacomo di Agustini 235.
 Jannulli 277.
 Jecli Marco 24.
 Jeneri Antonio 17.

 Lasari, consorte di 85.
 Laura di Nicolò 376.
 Lauro Manoli 399· γράφε Lavro.
 Legni tis Marias 304.
 Lemeto Bernardin 229.
 Licudi Andrea 71.
 Lindiaco Zuan 296.
 Lionora de Ligoti 2.
 Livuni Nicolò 341.
 Lodovico 140.
 Logarà Dimitri 5.
 Lopesi Elena 333.
 Lorenzo 263.
 Lugretia 351.
 Lustine Zuanna, σὺζ. τοῦ Rado 137.
 Lutio, fio di 233.

 Macri Spiro 25.
 Magnato Michali 320.
 Magniati, padre 177.
 Magniati Zuanne 172.
 Maguluchia Piero 206.
 Malgarita 337.
 Maniati, fio di Michali 69.
 Maniati Nicolò 60.
 Manoli 389.
 Manusso 53.
 Marco (1544), γαμβρὸς τῆς Regina 35.

- Marco (1544) 38.
 Marco (1545) 45.
 Marco (1545) 46.
 Marcopulo Elena 369.
 Marcopulo, nezza di Tommaso 145.
 Margarita· βλ. Malgarita.
 Maria, madre di Bello 56.
 Maria (1543) 31.
 Maria (1555) 118.
 Maria (1561) 178.
 Maria (1567) 239.
 Maria, σύζ. Bernardin (1574) 390.
 Marietta, rel. di Leon de Modon 102.
 Marietta di Nicolò 373.
 Marin (1544) 41.
 Marin (1546) 59.
 Marina, fia di Andrea 93.
 Marula 169.
 Masarachi Antonio 82.
 Masarachi Stamati 200.
 Mathia, κόρη τοῦ Piero 370.
 Mathiò 61.
 Matina, σύζ. τοῦ Michali 276.
 Mauriza Francesco 301· γράφε Mavriza.
 Michali (1555) 116.
 Michali (1563) 196.
 Michali (1573) 355.
 Michali (1575) 403.
 Michali, fio di 73.
 Milioti Chiara, σύζ. τοῦ Martin 54.
 Monovassioti Michiel 209.
 Moresina Marietta 391.
 Morisca 160.
 Mormori Cornelio 405.
 Mormori Nadal 375.
 Mosi Vincenzo 404.
 Mudarmo Nicolò 91.
 Murmuri, fio di Giacomo 87.
 Nani Zanina madre di Alvise 176.
 Nassin Nicolò 327.
 Nichieta 324· γρ. Nichita.
 Nicolò (1538) 12.
 Nicolò (1558) 148.
 Nicolò (1566) 221.
 Nicolò (1574) 384.
 Nictocopo Costantin 228.
 Oliverio Zorzi 410.
 Parascheva 259.
 Pasquina, κόρη της 164.
 Pastelà Andrea di Dimitri 345.
 Patignoti 89.
 Paulitinò Nicolò 392· γρ. Pavlitinò.
 Paxini 332.
 Perdicari Dimo 407.
 Pesaro Piero 198.
 Piero 322.
 Profiti 287.
 Psoro Gianni 262.
 Pulseria 395· γρ. Pulcheria.
 Ralena Rosandra 63· γρ. Roxandra.
 Rarturo Michali 22.
 Rizzo Alissandro 361.
 Rizzo Isabetta 398.
 Rizzo Manoli 207.
 Rofaleti Gianni 269.
 Rosa 334.
 Sabatopula Marietta 343.
 Sagnano, σύζ. τοῦ Nic. 242.
 Sagniano, fio di Nicolò 412.
 Salvagno, fia di Zorzi 258.
 Sarandinò Cosmà 261.
 Savatianò Grigorio 133.
 Scandali Dimo 292.
 Schiadopulo Agustin 57.
 Schiathiti, fia di Luca 380.
 Schilici, fia di Zuanne 222.
 Selavo Manoli 114.
 Scrisena 415.
 Sculogheni Zuan 94.
 Sfachiotti, padre di Marco 40.
 Sfachiotti Zorzi 298.
 Sguromalina Moise 103.
 Sicuro, fio di Nutio 339.
 Sifando Cristodulo 52.
 Sifando Marietta 111.
 Siguro Nuntio, fio di massera di 315.
 Βλ. xxi Sicuro.
 Simon 135.
 Sincliticò Bernardo 266.
 Sirianò Luca 353.
 Sirianò Zorzi 134.
 Sotira Estatio 323.
 Spartinò Michiel 201.

Squerario Elena di Andrea 138.
 Stamati, fia di 108.
 Stamati, fio di 68.
 Staso Filippo 409.
 Stavrianò, fio di Nicolò 329.
 Stavrianòs, σύζ. τοῦ 344.
 Stella, σύζ. τοῦ Francesco 202.
 Stigni Zorzi 124.
 Striliza Marco 34.
 Suriano Nicolò 267.

 Taraboto 70.
 Theodoro (1566) 220.
 Theodora 256.
 Theodoro (1570) 310.
 Thodora 257.
 Thomaso 297.
 Todesco, σύζ. τοῦ Jeronimo 136.
 Trandafilo Z[uanne] 354.
 Trombeta Nicolò 224.
 Truraci Zuanne 299.

 Unglesi Dimitri 51.

 Valami, σύζ. τοῦ 394.
 Varda Michali 62.
 Varsamo Alessandro 203.
 Velona, fio 125.
 Velonù Frosini 290.
 Velonù Marula 226.
 Vincenzo 321.

Vlissidi Gianni 255.
 Vretò Theodosio 281.

 Xenò 83.
 Xisti Zorzi 414.

 Zacharato Caro 197.
 Zacona Anna 413.
 Zacona Zorzi 387.
 Zacona, σύζ. Stamati 420.
 Zaneto 377.
 Zebeton Aleandro 300.
 Zebeton Leandro 151.
 Zorzi (1537) 8.
 Zorzi (1553) 97.
 Zorzi (1559) 153.
 Zorzi (1569) 285.
 Zorzi (1575) 408.
 Zorzi, fia di 95, 286.
 Zuan (1539) 16.
 Zuan (1546) 58.
 Zuan (1556) 126.
 Zuan (1565) 205.
 Zuanne (1567) 227.
 Zuanne (1569) 268.
 Zuanne (1573) 374.
 Zuanne Ateniese 367.
 Zuanne di Marco 232.
 Zuanne, fio di 284.
 Zuchiena Elena 147.

2. ONOMATΩΝ Β' ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

Agiopanditi Manusso 80.
 Alamano Manoli 67.
 Anesa di papa Verteli (= Varelli;) 83.
 Antonio (1557) 40.
 Antonio (1567) 72.
 Avloniti, padre di Zorzi 56.
 Avrami Giacomo 25.

 Balano Stefano 69.
 Balano Zuane 31.
 Barbatì βλ. Barbatì.
 Beatrice 84.

Bella 6.
 Berbati Lazaro 28 γρ. Barbatì.
 Bevegni Manoli 43.
 Bianca 37.
 Bua Afrosina di Nicolò 71.
 Bua Piero 68.
 Bucalopulo Chiara 59.

 Calasari Dimitri 54.
 Cantoni Dimitri 16.
 Caopena Xenì 60.
 Carnesi Priamo 8.

- Carvuri Zuan 17.
 Catacosinò Marietta 34.
 Cecri Elena di Zorzi, σόζ. Dimitri 38.
 Condiçi Martin 45.
 Cortesa 24.
 Costopulo Zorzi 81.

 Da Canal Canala 30.
 Da Paris Zuan 4.
 Della Vecchia Dionisio 10.
 Dimitri 61.
 Dimitri de Zuanne 26.

 Erinota di papa Michali 66.

 Flurin di Zorzi 82.
 Fundaluri Zuan 12.

 Greco Manoli 20.
 Grimani Alesio 19.
 Guma 22.
 Gurgurina Isabetta 9.

 Lascarina 2.
 Lascarina Diana 14.
 Lascarina Laura 58.
 Liori Andrea 33.
 Luneto, padre di Nicolò 73.

 Manessi Afrosina 65.
 Manessi Nicolò 64.
 Maniati Zorzi 36.
 Maniari Anzolo 55.
 Manoli 63.
 Marco di Zorzi 70.
 Marcopulo Frosina, σόζ. Tomaso 44.

 Maria 52.
 Marietta 42.
 Marino 46.
 Mathio 15.
 Michali di papadià 77.
 Mormori Marco di Zorzi 18.
 Musachi Dimitri 29.

 Nicolo de Zuanne 85.

 Paleologo madonna 50.
 Pariani Fiorenza 74.
 Pifani Zorzi 5.
 Prossalendi Nicolò 41.

 Samariari Marco 23.
 Sculudi Micheli 27.
 Scuordo Marietta 57.
 Spathafora Thodosio 53.
 Stella, σόζ. τῶς Francesco 62.
 Stephano 79.
 Stratigò Bali de Armenachi 75.
 Symeon 21.

 Tandì, consorte di Polo 86.
 Tresente Nicolò papa 47.

 Velona Piero 78.

 Zebeton Aleandro 76.
 Zorzi (1540), σόζ. τῆς Bella 7.
 Zorzi ciprioto 39.
 Zorzi di Maria 48.
 Zuanne 49.
 Zuchi Zorzi 3.

3. ONOMATΩΝ ΠΑΗΡΩΤΩΝ

- Agapitò Nicolò A 92.
 Aiobanditi Zorzi A 91.
 Anagnosti A 152.
 Androni Zorzi A 25.
 Antonio (1545) A 51.
 Antonio (1552) B 27.
 Aseni - Furo Antonio A 72.

 Assani A 54.
 Avloniti Zorzi B 56.

 Bathà Zorzi A 234.
 Berbati (γρ. Barbati) Frossini, relicta di
 Lazzaro B 28.
 Bua Agathi, relicta di Piero B 68.

- Cali A 23.
 Calogerà Costantin A 377.
 Calogerà Manoli A 161.
 Camila Zuanne A 187.
 Canal A 2.
 Canal Andrea A 421.
 Caridi Zacharia A 318.
 Carlo Nicolò A 133.
 Carnavaca A 271.
 Carnavaca Andrea A 215.
 Carnesi Piero B 8.
 Catacosinò Manoli B 34.
 Cecri A 120.
 Cecri Dimitri A 102, 137, 138, 160, B 38.
 Celaiti Dimitri B 43.
 Chirizi A 179.
 Cimblì Michiel A 360.
 Cocoli Nicolò A 216.
 Comi Dimo A 33.
 Condoleo Piero A 49.
 Contarato Andriana di Costantin B 78.
 Coressi Antonio A 164, B 58.
 Corneleto Nicolò A 244.
 Costantino papà A 153, 165, 166, 254.
 Cozica Nicolò A 186.
 Crisolurà Andrea A 17.
 Crisovergena A 397.
 Crissi Manusso A 228.
 Culiza Jorgila A 110.
 Curumeli Giacomo A 195.
 Cuvli Andronico B 17.

 Da Canal Cornelia A 30.
 Dal Suro Marco A 206.
 Danassi Marco A 26.
 Danassi Nicolò A 60.
 Della Vecchia Gasparo B 10.
 Digradi Domenego B 55.
 Dimo A 393.
 Dolfìn Zorzi B 81.
 Dorisa Piero A 260.
 Draco Nicolò B 54.

 Eparcho Antonio, fio di A 252.
 Eugeno A 175.

 Fiorenza A 39.
 Francesco dal Zante A 3.

 Francesco di Nicolò A 147, 215.

 Germani Andrea A 349.
 Germani Mathio A 269.
 Gianni A 279.
 Giolma Stathi B 69.
 Gionoma Manoli A 162.
 Greca Maria B 48.
 Grimani, relicta di Alessio 19.

 Herculeo A 90, 93 - 97.

 Giacomo di Antonio A 150.
 Jecli, padre di Marco A 24.
 Jeronimo da Venezia A 31.
 Jonoma Zuan A 131.

 Lanza Marco A 101.
 Lascari βλ. Paleologo.
 Lascarina Laura B 37.
 Lemeto Nicolò A 229.
 Liata Dimo A 239.
 Licudi Andrea A 71.
 Liori Marietta, relicta di Andrea B 33.
 Litarco Zuanne A 236.
 Lizo A 190.
 Lorenzo di Fernando A 265.
 Luneto Nicolò B 73.

 Macri Stathi A 56.
 Manessi Margarita, relicta di Nicolò B 64.
 Manessi Nicolò A 81.
 Maniati A 177.
 Maniati Perma, relicta di Zorzi B 36.
 Manoli di Naxia A 148.
 Marco (1565) A 206.
 Marco di Candia B 63.
 Maria da Sifanto B 118.
 Marjolo Jeronimo A 30.
 Michali (1551) A 73.
 Minoti Nicolò B 1.
 Mormori Thodo, madre di Marco B 18.
 Mormori Zuanne B 71.
 Musachi Bernardina, relicta di Dimitri
 B 29.
 Mustro Jeronimo A 13.

 Negroponte Andrea B 76.
 Nicola papà A 178.

- Nofrio papà A 29.
 Nonzolo Zuanne A 237.

 Pagidi Zorzi A 34.
 Paleologo - Lascari Al[ε]sio A 6 - 8.
 Pandansidi Crenjo A 22.
 Paniperi Antonio A 248, 309.
 Parthenio fra A 227.
 Pascal Anargiro B 53.
 Pelecassi Nicolò A 156.
 Perdicari Lazarin A 407.
 Perdicopulo Sevastò Manoli B 77.
 Piero di Naxia B 14.
 Pindi Zorzi A 132.
 Porfiro Anastasio A 55.
 Profiti Thodorin B 85.

 Rarturo Michali A 20.
 Regina A 35.
 Rizzo Dimitri A 10.

 Salvagno Zorzi A 230.
 Samariari Giacomo B 23, 72.
 Schiathiti Luca A 380.
 Sclavo Manoli A 78, 82, 88.
 Scordo Zuanne B 57.
 Serafin Alvise B 67.
 Sfachiotti Marco A 40.
 Sifando Cristodulo A 52.
 Siguro Nuntio A 305.
 Someriti Zorzi A 141, 145.
 Someriti Zuan A 180, 342.
 Spanò Zorzi A 222.
 Spartini Cali B 59.

 Stefano A 1.
 Su(g)duri Luca A 354.

 Tandì Francesco B 66.
 Tandì Polo B 84, 86.
 Tarabota Andrea A 122.
 Thodorin B 16.
 Thoma papà A 112, 113, 130.
 Todesco Jeronimo A 136.
 Triantafilo Zuanne A 176.
 Trivisan Sebastian B 50.

 Varvessi Michali A 159.
 Vatramo Stavrachì A 319.
 Ventrami Zuan B 3.
 Vettor A 219.
 Vichi Stavrianò B 40.

 Xenucico Nicolò A 116, 139.

 Zebeton Aleandro A 191.
 Zebeton Leandro A 151.
 Zelaiti Dimo A 193.
 Zorzi (1550) A 65.
 Zorzi (1557) A 135.
 Zorzi (1557) B 40.
 Zorzi (1567) A 226.
 Zorzi (1570) A 306.
 Zorzi da Rodi A 107, B 79.
 Zorzi de Marin A 214.
 Zuanne (1566) A 212.
 Zuanne (1569) A 284.
 Zuanne di Francesco B 26.

RIASSUNTO

EFTICHA LIATA, *Menzioni di morti di greci di Venezia dai libri di conti della Confraternita Greca (1536 - 1576)*, pp. 191 - 239.

Sulla base di informazioni tratte dai primi libri di conti della Confraternita Greca di Venezia (Reg. 68, 69, 2, 3 e 87), si sono riunite le menzioni di greci morti a Venezia e sepolti a San Giorgio dei Greci o in luogo sconosciuto. I nomi di questi morti vengono presentati in due cataloghi. Il primo contiene l'elenco di quei morti che si danno per seppelliti nel Campo dei Greci e che sono registrati nei libri di conti, perchè sia loro stessi in vita o parenti e rappresentanti dopo la loro morte pagarono una certa somma per la sepoltura, cerimonia che spesso si faceva al seguito dello stendardo (pennello) della Confraternita. I morti di questo catalogo, che va dal 1536 al 1576, sono in tutto 427. Il secondo catalogo comprende 86 nomi di greci di Venezia citati come morti nei suddetti libri, senza però alcuna precisazione del luogo e della data della loro sepoltura.

Queste registrazioni forniscono di solito il nome e il cognome o la professione e la patria del deceduto, molte volte solo il nome di battesimo e non raramente una menzione imprecisa di sepoltura. Gli elementi qui riuniti presentano molto interesse per la biografia dei greci di Venezia (molti di costoro erano persone importanti), per il movimento demografico della Confraternita ed anche per le occupazioni e professioni dei suoi membri, dato che non si tenevano presso la Confraternita Greca libri dei morti prima del XIX secolo e che le altre fonti archivistiche sui greci di Venezia in quest'epoca remota sono rare e disperse.

